

Natur & miljø

2. 2024 | Et magasin fra Naturvernforbundet

SKOGENE
FALLER

Bare 1,8% av vrakbilen går til spille.

Bare en liten bit går til spille. Resten gjenvinnes. Og blir til nye ting.

Returbransjen har vært gjennom en revolusjon siden innføringen av vrakpanten i 1978. I dag gjenvinnes 98,2% av de 148.761 tonnene bilvrak som leveres inn i Norge. Nye, høyteknologiske utvinningsmetoder gjør at vi for eksempel kan skille ut de aller minste, ørsmå fragmentene av metaller og bruke dem om igjen.

Råvarene som gjenvinnes fra vrakbiler er en viktig del av sirkulærøkonomien. Mange aktører er nå avhengig av materialene vi gjenvinner fra vrakbiler, for å lage nye ting. I 2023 ble 88,2% av materialene i norske vrakbiler gjenfunnet (inkludert ombruk og materialgjenvinning). Bransjens innsats har gjort returordningen lønnsom og verdifull for miljøet.

Når bilen vrakes er det ikke slutten - men starten på en ny historie

Kilder: Autoretur AS, Samfunnsøkonomisk analyse AS, Bilretur AS, Bilgjenvinning og Norsk Gjenvinning Metall

AUORETUR

Bilbransjens eget returselskap

Nesten hele bilen gjenvinnes

Aktuelt

10 FØRDEFJORD-SAKEN: «Vi lever i ei naturkrise, likevel tar vi ikke vare på de evige og selvfornyende naturverdiene våre – og sånn kan det ikke fortsette» sier Anne-Line Thingnes Førsund, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane.

Foto: Naturvernforbundet

- 4** Bremser naturødeleggende utbygging
- 5** Støtte til store prosjekter
- 8** Bygger folkebevegelse for natur og klima
- 10** Håpet fra Luxembourg
- 12** Kjøper utslippsretter fra fattige land
- 38** Hva skal skje med den gamle skjorta?!
- 43** Ba om reparasjon av reparasjonspolitikken
- 44** Redder mangrove-skog i Afrika
- 46** Naturbilder i konkurranse
- 48** Miljøkamp under Putins jerngrep
- 54** Kjuke: Skogens vakre nedbryter

Faste spalter

- 6** Leder: Vi har folk til slikt!
- 36** Naturflukt
- 40** Natur & miljøes strikkespalte
- 52** Kronikk
- 57** Nytt fra Naturvernforbundet
- 59** Lederens hjørne
- 63** Tegneserier
- 63** Quiz
- 65** Bokomtale

Tema

Foto: Rikke Agerup

26 MENNESKETS NATUR: «Det er så mye som står mellom oss og naturen nå. Hvis vi skal klare å finne tilbake, tror jeg vi trenger å investere i å være ute. Bare være der» sier Helga Synnevåg Løvoll fra Høgskolen i Volda

- 15** Tema: Skogene faller
- 22** Anmelder hogst i verneverdig skog
- 24** Reisebrev fra en urskog
- 26** Menneskenes natur
- 32** Skogen – en karbonsvamp

52

KLIMAKRISEN: «Skal framtidens barn legge blomster ved minnesmerkene over vår tids politiske ledere, eller skal de kaste gjørme på dem, som flomofrene gjorde med den spanske kongen?»

Wenche Skorge,
Naturvernforbundet i Rogaland

Førsteside

Takk til Nitedals Hjelpstikker i forbindelse med bruk av deres ikoniske design til forsiden. Illustrasjonen er tegnet som en kommentar til den pågående hogsten av gamle naturskoger i Norge. Den retter seg ikke mot Nitedals produksjon av fyrstikker.

Design: Eivind Stoud Platou/Handverk

Rød skogfrue, en av Norges sjeldneste og mest fascinerende orkideer.

Foto: Marith Gullbekk Markussen

Bremser naturødeleggende utbygging

Utbyggingsplanene på Bunestoppen i Bamble i Telemark, kjent fra tv-serien «Oppsynsmannen», sendes tilbake til start. Naturvernforbundet jubler.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

130 boliger, brannstasjon, nytt vannanlegg og ny vei. Det var planene for Bunestoppen, ikke langt unna Stathelle i Bamble kommune i Telemark. Planene manglet konsekvensutredninger, og hadde svært mangelfulle registreringer av naturverdier. Naturvernforbundet hentet inn egne eksperter, som har funnet over 20 rødlistede arter i området, samt flere rødlistede naturtyper.

- Nå sendes saken tilbake. Det er bra, men

vi gir oss ikke før planene er stanset, sier Helge Granlund, leder i Naturvernforbundet i Telemark.

Pålegger ny saksbehandling

Statsforvalteren i Telemark godkjente opprinnelig vedtaket om utbyggingen fra Bamble kommune. Men etter klage fra Naturvernforbundet har Kommunal- og distriktsdepartementet opphevet vedtaket, og pålagt en helt ny runde med saksbehandling. De ser saken i lys av at en på forhånd visste det var utsikt til funn av viktig naturmangfold, uten at det ble fulgt riktig opp.

- Vi har samarbeidet med en lokal nærmiljøgruppe siden 2018. Mange av disse har senere meldt seg inn i Naturvernforbundet, forteller Øystein Dalland, mangeårig naturforkjemper fra området. Han har vært dypt engasjert i arbeidet med å få vernet Bunestoppen fra utbygging.

- Dette var et kjent område med stort naturmangfold, med blant annet Bambles kommunebloomst - rød skogfrue, en av få arter som er

vernet etter egen lovforskrift. Dersom disse høyest prioriterte artene ikke skal vernes - hva skal da vernes? spør Dalland.

Viktig eksempelsak

De lokale forkjemperne drev opplysningsarbeid hele veien, overfor både statsforvaltere og departement. De fikk viktig juridisk bistand fra advokat Tine Larsen. Saken ble til og med oversendt EØS-overvåkningsorganet ESA, og tatt med i et knippe av saker der Norge har vært bakpå med å følge opp forskriftene om konsekvensanalyser.

Bunestoppen var Naturvernforbundet i Telemark og Grenland sitt kroneksempl i knippet av saker som ble meldt inn til NRK og serien «Oppsynsmannen». Saken var aktualisert via klagen til statsforvalter og departement. At departementet nå har gitt Naturvernforbundet medhold, vil være svært viktig for videre planlegging og forvaltning i andre, lignende saker der kommuner har gitt tillatelse til utbygging i sårbar og truet natur. ■

Støtte til store prosjekter

Naturvernforbundets kampanje for å ta vare på Oslofjorden, samt forbrukskampanjen «PUST!», er tildelt prosjektstøtte fra Sparebankstiftelsen DNB.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Jubelen sto i taket hos Naturvernforbundet da prosjekttildelingene fra Sparebankstiftelsen DNB ble kjent i november. To av forbundets prosjektsøknader fikk støtte fra stiftelsen, noe som styrker arbeidet med fjordvern og forbruksaker i tre år fremover.

Krise i Oslofjorden

Det er godt dokumentert at Oslofjorden er i krise, og bred faglig enighet om behov for tiltak mot overfiske og overgjødning. Likevel er det få effektive tiltak som gjennomføres, blant annet på grunn av ansvarspulverisering. Det ønsker prosjektleder Per-Erik Schulze å gjøre noe med. Sparebankstiftelsen DNB støtter arbeidet med 18,3 millioner kroner over 3 år.

– Oslofjorden var en gang en av Norges rike fjorder, med et omfattende artsmangfold og store fiskerier. Det kan den bli på nytt. Mens andre forsker, samler kunnskap og diskuterer, er vår rolle å lage folkebevegelse og passe på at kunnskap gir handling. Det er et sterkt ønske i Naturvernforbundet å skalere opp arbeidet for å redde Oslofjorden. Vi har allerede avholdt flere seminarer og bygget kompetanse, men vi trenger å kunne følge opp lagene løpende. Støtten fra Sparebankstiftelsen vil hjelpe oss med alt dette, sier Schulze.

Prosjektet omfatter hele kysten fra Sørlandet til svenskegrensen, og hele nedbørsfeltet som har elver som renner ut i Oslofjorden. Store deler av Sør-Norge er derfor omfattet – et område med halvparten av Norges befolkning.

Prosjektleder Per-Erik Schulze i Naturvernforbundet har arbeidet med vern av hav og kyst i en mannsalder. Her er han på Naturvernforbundets miljøfestival på Risøya i 2012.

Foto: Kristian S. Aas

Gisle Sverdrup

Pust mot matsvinn

Prosjektet «PUST!» bygger på erfaringene fra det tidligere prosjektet «Ett år til». Gjennom arbeidet der lærte Naturvernforbundet at 71 prosent av artstapet som vårt forbruk forårsaker, skyldes matforbruk. Derfor vil vi finne ut mer om matproduksjonens og matsvinnets betydning for naturtap, og hvordan naturtap påvirkes av forbruksnivå, forbruksmønster og handelsmønster.

– Det blir en kampanje der vi både skal formidle i digitale flater, avisinnlegg og

– Sparebankstiftelsen DNB ønsker å bidra til å forbedre tilstanden i fjorden og vi støtter restaureringsarbeid og formidlingstiltak. Vi er glade for å kunne hjelpe dere med å realisere dette prosjektet, som strekker seg over hele nedbørsområdet til Oslofjorden og involverer mange frivillige og kunnskapsrike medlemmer i lokallagene, sier Gisle Sverdrup, rådgiver i Sparebankstiftelsen DNB.

redaksjonelle innspill og med faglige foredrag – i tillegg til å dra med våre lokal- og fylkeslag i arbeidet. Vil du arbeide med matsvinn, forbruk, handel og miljø de neste årene er Naturvernforbundet godt skodd, forklarer prosjektleder Anne Guri Solem.

Kunnskapen som kommer frem gjennom prosjektet skal presenteres med vinkling på hva man må gjøre for at utfordringene skal løses.

Marcus Holven Christensen

– Sparebankstiftelsen DNB er opptatt av å øke folks bevissthet om forbruk. Vi har tidligere støttet Naturvernforbundets arbeid med kunnskapsinnhenting på feltet. Nå er det viktig at dere kan videreføre arbeidet, og denne gangen fokusere på matsvinn. Kunnskapsgrunnlaget fra dette prosjektet vil forhåpentligvis gi oss gode forutsetninger til å ta bedre valg i fremtiden. Vi er stolte av å kunne bidra, sier Marcus Holven Christensen, rådgiver i Sparebankstiftelsen DNB. ■

Vi har folk til slikt!

Tor Bjarne Christensen
Fungerende redaktør,
Natur & miljø

Når det gjelder klimapolitikken, er vi ikke særlig gode. Det som er typisk norsk, det er å kjøpe seg fri.

EN GANG var det visst typisk norsk å være god. Om det bare er noe tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland skulle ha det til, eller om vi faktisk var bedre før, skal ikke jeg mene for mye om. Men når det gjelder klimapolitikken, er vi ikke særlig gode. Det som er typisk norsk, det er å kjøpe seg fri.

Jordas temperatur har steget med 1,3 grader siden førindustriell tid. Det er farlig nær 1,5-gradersmålet fra Parisavtalen. Og meldingen som har kommet fra verdens klimaforskere har ikke vært til å misforstå: Utslippene av klimagasser må kuttes raskt og mye, i alle land.

Hvordan ligger Norge an? De norske utslippene av klimagasser er redusert med 9,1 prosent siden 1990. Innen 2030 skal de kuttes med 55 prosent. Du skal ikke være særlig god i matte for å skjønne at vi har brukt uforholdsmessig lang tid på de 9,1 prosentene. Da er det jo beleilig at verdens land nylig møttes til klimatoppmøte i Baku, en fin anledning til å la seg inspirere og gire opp innsatsen.

Men det var ikke det Norge brukte tiden på. Midt under klimatoppmøtet lanserte regjeringen sin store klimasatsning: *Norwegian Global Emission Reduction Initiative*. Det hørtes flott ut! Men allerede her bør du bli litt skeptisk. Hvis man gir noe en så fin innpakning, kan innholdet neppe være særlig spiselig. Det blir som «Mormors luksuspepperkaker». Ikke særlig godt! Det høres ut som planen er å redusere utslippene globalt, men i virkeligheten er det den samme gamle historien om kjøp av klimakvoter. Denne gangen er det land som Senegal, Zambia og Benin vi skal betale for å gjøre jobben for oss.

Jeg kan ikke fri meg fra å tenke på Øystein Sundes gamle sang om Flem Bjerring i Global Con-

sult & sønn. Han betaler ikke skatt, han blir ikke engang full selv. Han har folk til slikt. Og det refrenget passer dessverre så altfor godt for oss: Vi kutter ikke selv, vi har folk til slikt.

Det er jo ikke første gang vi kjøper oss fri. Tidligere statsminister Jens Stoltenberg var en av arkitektene bak det internasjonale systemet med kjøp og salg av kvoter. Han mente at opprettelsen av et kvotemarked var en av løsningene på klimakrisen. At det samtidig tjente oljebransjen godt, er det imidlertid ingen tvil om. Da som nå kan Norge gi oljenæringen frie tøyler, samtidig som vi oppfyller klimaforpliktelsene våre. Takket være betydelige kvotekjøp nådde vi klimamålene i 2012 og 2020, og på den måten vil vi også nå dem i 2030.

Dette er bare en farbar vei hvis ikke det var slik at det vi slipper ut i Norge faktisk må kuttes, i virkeligheten og ikke bare på papiret. For i virkeligheten endrer klimaet seg svært raskt, været blir farligere, skadene dyrere og lidelsene større. I 2050 kan vi ikke slippe ut mer klimagasser, det vil ikke kloden tåle. Ved å fortsette denne Flem-Bjerring-Consult-og-sønn-politikken skyver vi bare jobben foran oss, og vi sender en stadig større regning – ikke til dem som kommer etter oss – men til oss selv i en ganske nær fremtid. Det er kortsiktighet satt i system. Typisk norsk!

Det er lett å glemme det, men det vi gjør nå er helt avgjørende for menneskehetens fremtid på denne gamle kloden. Finnes det fortsatt politikere som forstår dette og som tør å se mer enn fire år frem i tid? Og hvis det gjør det, vil du og jeg stemme på dem?

Jeg håper svaret er ja. Vi kutter utslippene våre selv – vi er folk til slikt! ■

Natur & miljø

Utgiver:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no

Fungerende redaktør:
Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Journalist: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Journalist: Rikke Agerup
ra@naturvernforbundet.no
Journalist: Lise Helset Eide
le@naturvernforbundet.no
Annonser: Salgsfabrikken, tlf 919 03 867
Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykkeri: Ålgård Offset AS

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos medlem@naturvernforbundet.no
Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

 Naturvernforbundet

 Fagpressen

 TRYKT I NORGE
NO - 4660

 SVANEMERKET
Trykkeri
2041 0652

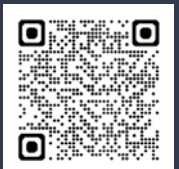

Reis klimasmart til Ski-VM

Bestill tur til folkefesten med **Premium Pluss** og opplev ekte komfort.

sj.no/ski-vm

Bygger folkebevegelse for natur og klima

Fra 8. til 10. november var Naturvernforbundet samlet til landsmøte i Trondheim. Der la organisasjonen sin plan for hvordan Norge kan møte natur- og klimakrisa.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Tekst: SVEINUNG SKJONG-ARNESTAD
ssa@naturvernforbundet.no

– Vi må stanse naturtapet og få til kraftige, raske og rettferdige kutt i klimautslippene. For å få til det skal vi fortsette å bygge Naturvernforbundet til en bred folkebevegelse, sier Truls Gulowsen, som ble gjenvalgt som leder.

Gulowsen har ledet organisasjonen siden 2021. Han kommer fra Asker og er utdannet som naturforvalter ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet i Ås. Han har også vært leder for miljøorganisasjonen Greenpeace i en årrekke.

– Det er en stor ære å få lede denne organisasjonen som har jobbet for miljøet i over hundre år, sier Gulowsen.

Opplever sterk medlemsvekst

Det var en organisasjon i sterk vekst som møttes i Trondheim. Bare siden nyttår har medlemstallet økt med 4660 medlemmer, en økning på 12,5 prosent. Forbundet har cirka 42 000 medlemmer, mer enn hundre fylkes- og lokallag og er Norges største demokratiske miljøorganisasjon.

– Vi opplever sterk og økende støtte. Svært mange reagerer på den omfattende nedbyg-

gingen av natur og manglende handling for å få ned klimagassutslippene. Vi skal gjøre Naturvernforbundet til en bevegelse som regjering, storting og lokale myndigheter må lytte til, sier Gulowsen.

Slaktet regjeringens miljøpolitikk

I sin tale til landsmøtet gikk han til angrep på regjeringens miljøpolitikk. Gulowsen trakk spesielt fram statsbudsjettet og framleggingen av naturmeldingen som tapte muligheter til å ta opp kampen mot natur- og klimakrisen.

– Regjeringens nylige statsbudsjett og framlegging av naturmeldingen er en skremmende bekreftelse på regjeringens manglende vilje og evne til å følge opp sitt eget mantra fra Hurdal, om at «natur og klima skal være rammen om all politikk», sa Gulowsen.

Naturvernforbundets valgte ledelse. Fra venstre nestleder Helene Ødven (nyvalg), leder Truls Gulowsen (gjenvvalg) og nestleder Pernille Bonnevie Hansen (gjenvvalg).

Foto: Sveinung Skjong-Arnestad.

– CO₂-utslippene går opp, naturbudsjettene går ned, og det foreslås ingen tiltak for å snu trenden. Regjeringen har til og med sendt forslag til nye klimamål på høring som er så lave at de selv erkjenner at de vil bryte mot Parisavtalen, sa Gulowsen i sin tale.

En av hovedoppgavene i tiden som kommer bli å gjøre stortingsvalget 2025 til et vendepunkt med valg av politikere som forstår natur- og klimakrisen.

– Landsmøtet markerer også starten på valgkampen 2025, som må bli et miljøvalg. Vi skal bruke tiden fram til valget godt for å gi en stemme til naturen og klimaet som vi alle er helt avhengige av, sier Gulowsen.

Stanse naturtap, kutte klimautslipp

Landsmøtet fant sted på Scandic Lerkendal. Hele 150 delegater fra 70 forskjellige lag deltok. Landsmøtet er Naturvernforbundets

Votering på Naturvernforbundets landsmøte, som fant sted på Scandic Lerkendal i Trondheim fra 8. til 10. november.

Foto: Sveinung Skjong-Arnestad

øverste og viktigste organ, og her bestemmer organisasjonen sin politikk og hvilke saker den skal jobbe med de neste årene. Blant de konkrete sakene finner vi:

- Nasjonalt forbud mot nye hyttefelt
- Stans i all motorveibygging
- Stans i naturødeleggende kraftutbygging
- Stans i nye tildelinger av olje- og gasslisenser på norsk sokkel
- Lavere forbruk og bærekraftige liv
- Sterk satsning på jernbane og kollektivtilbud
- En bred folkebevegelse
- En sterk organisasjon i hele landet

To nestledere

Pernille Bonnevie Hansen fra Molde ble gjenvallt som nestleder, og Helene Ødven fra Bergen ble valgt som nestleder nummer to. Hansen har vært nestleder i Naturvernforbundet siden 2021, og hun er ansatt ved Universitetet i Innlandet som språkviter.

– Nå har jeg vært med på å legge planene for Naturvernforbundet for de neste to årene. Jeg tror vi har kjempepotensial for å vokse videre og få den kursendringen som kloden vår trenger, sier Hansen.

Ødven har bakgrunn fra reiseliv og media, og har de siste årene jobbet mye med bærekraft og naturvern i Den norske turistforening som leder for Bergen og Hordaland Turlag.

– Jeg ønsker å bidra til at vi tar bedre vare på naturen vår, og at vi utvikler et samfunn som spiller på lag med naturen med redusert forbruk. Fornybar energi er en knapp ressurs, og det blir viktig å prioritere hva vi skal bruke den fornybare krafta vår på. Vi må sørge for å stoppe bit-for-bit-nedbyggingen av naturen vår, sier Ødven.

Kjernekraft er absolutt siste utvei

Etter en lengre debatt vedtok Naturvernforbundets landsmøte også at kjernekraft kan vurderes som en siste utvei, dersom det skulle bli nødvendig for full dekarbonisering i Norge. Vedtaket fastslår at utvikling av kjernekraft i så fall må skje under de strengeste krav til sikkerhet, ansvar og trygg avfallshåndtering.

Vedtaket representerer et skritt bort fra forbundets tidligere helt klare posisjon mot kjernekraft som mulig alternativ i Norge. Samtidig understreker Naturvernforbundet at politikken fortsatt fokuserer på energisparing, gode prioriteringer av krafta og bærekraftige og fornybare løsninger som førstevalg for å dekke Norges energibehov. ■

Reineier Mattis Danielsen fra Røros holdt en faglig innledning med samisk perspektiv på miljøvern. Danielsen ble også valgt inn i sentralstyret.

Foto: Sveinung Skjong-Arnestad.

Håpet fra Luxembourg

Behandlingen av Fjordsøksmålet i EFTA-domstolen har gitt miljøorganisasjonene troen på at de kan vinne en seier som også strekker seg langt ut over Førdefjorden og planene om gruvedumping der.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi er fylt med nytt håp, sier Anne-Line Thingnes Førsum i Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane. Hun har stått i kampen for Førdefjorden i mer enn femten år. Den 16. oktober fulgte hun direkteoverføringen fra Luxembourg, der fjorden som hun har fisket og svømt i siden hun var barn var tema i EFTA-domstolen. Det ga henne troen på at Førdefjorden fortsatt kan reddes.

En mørk dag

Den 10. januar 2024 vil bli stående som en mørk dag i norsk miljøhistorie. Litt utpå ettermiddagen, etter at børsen hadde stengt og folk flest var på vei hjem i det kalde vintermørket, lastet Oslo tingrett en dom opp på nettsiden sin og trykket på «publisér». Ikke langt unna satt Naturvernforbundet og Natur og Ungdom sammen med sine advokater i Naturvernforbundets lokaler. Og jo mer de leste, jo stillere ble det i rommet. De hadde tapt saken – på alle punkter.

– Er det ingen lyspunkter? spurte jeg advokat Amund Noss fra CMS Kluge.

– Nei, det er ikke det, svarte han.

Tingretten dømte også de to organisasjonene til å betale statens saksomkostninger på 1,4 millioner kroner. Det var som den ville poengtere at det skal være dyrt for miljøorganisasjoner å gå til søksmål mot staten – selv når den gir tillatelse til å dumpe opptil 170 millioner tonn med gruveavfall i en ren og rik fjord.

Lys i mørket

Den dagen skjedde det noe som ikke tidligere har skjedd i Naturvernforbundets mer

enn hundre år lange historie. Pengene og medlemmene begynte å strømme inn. Bare i løpet av noen timer hadde Naturvernforbundet fått over 200 nye medlemmer, og det kom inn 110 000 kroner på Vipps og konto. Men det var bare begynnelsen. I dagene og ukene som fulgte fortsatte strømmen, helt til fem tusen nye medlemmer og over en million nye kroner var samlet inn.

Naturvernforbundet og Natur og Ungdom bestemte seg ganske raskt for å anke saken til Borgarting lagmannsrett. Siden saken handler om tolkningen av EUs vannrammedirektiv, oppfordret organisasjonene lagmannsretten til å sende den til EFTA-domstolen. Og det var selve stridsspørsmålet i saken domstolen skulle vurdere: Hva skal til for å få lov til å forurense en fjord?

– It can't be a case of money talks

Det er forbudt å forurense en fjord, og hvis det skal tillates, må man ha en helt spesiell grunn. Det man søker tillatelse til, i dette tilfellet utvinning av et fargestoff, må være av overordnet samfunnsinteresse, eller «overriding public interest» som det står i direktivet. Da staten ga Nordic Mining tillatelse til å deponere gruveavfallet i fjorden, ble det begrunnet med at gruve drift ville gi inntekter til eiere og ansatte, samt skatteinntekter til staten. Miljøvernorganisasjonene har hele tiden ment at dette ikke holder, at direktivet krever langt mer. I EFTA-domstolen fikk de støtte av EU-kommisjonen og EFTAs overvåkningsorgan (ESA), som var til stede for å gi sin tolkning.

– It can't be a case of money talks (...) Profitability is not an issue for overriding public interest, sa Lorna Armati, jurist i EU-kommisjonen i sitt innlegg til EFTA-domstolen.

«Her er den norske staten på kollisjonskurs med den gjengse tolkningen av denne viktige miljøloven» konstaterte Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet, rett etter behandlingen.

I Vevring, bare noen meter fra Førdefjorden, satt Thingnes Førsum og fulgte behandlingen i Luxembourg.

– Det var mange svært interessante uttalenheter fra EU-kommisjonen og ESA som er i tråd med vårt syn, og det var fantastisk å

Naturvernforbundets leder Truls Gulowsen sammen med Sigrild Hoddevik Losnegård, nestleder i Natur og Ungdom, i EFTA-domstolen i Luxembourg.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Anne-Line Thingnes Førsumd i Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane har fått nytt håp om å redde Førdefjorden og hindre dumping av gruveavfall etter at saken ble behandlet i EFTA-domstolen.

Foto: Naturvernforbundet

høre at det ikke skal være slik at pengene bestemmer, sier Thingnes Førsumd.

Takknemlige for støtten fra folket

Det er ventet at EFTA-domstolen skal komme med sin «dom» i begynnelsen av 2025. Det blir en rådgivende uttalelse, og den vil måtte bli tillagt stor vekt når saken kommer til behandling i lagmannsretten. Men én ting er allerede klart: Hvis EFTA-domstolen er på linje med EU-kommisjonen og ESA, bygger dommen fra Oslo tingrett på

gale premisser.

– Vi er fylt med nytt håp, og vi er vi er så takknemlige for at så mange har støttet søksmålet og gitt Naturvernforbundet og Natur og Ungdom midler til å reise denne saken på vegne av naturen. Det er viktig på flere måter. Uttalelsen fra EFTA-domstolen vil få prinsipiell betydning, og det vil ikke bare gjelde for Førdefjorden, men også for alle andre fjorder, vann og elver i hele Norge, men også i EØS- og EU-landene, sier Thingnes Førsumd.

Vestlandets rikeste fjord

Samtidig som striden i retten pågår, arbeider gruveselskapet Nordic Mining med å bygge sitt anlegg på Engebø ved Førdefjorden. Det var her aksjonister fra Natur og Ungdom og lokalbefolkningen lenket seg fast våren 2022. For folk i bygda har det vært tungt å måtte se på hvordan et helt landskap med beitemarker og hus har måttet vike.

– Flere gårder er revet, og natur er sprengt vekk. Men fjorden ligger der intakt, og den er full av liv. Ifølge Havforskningsinstituttets målinger er Førdefjorden den økologisk rikeste fjorden på hele Vestlandet.

– Vi som lever her ser spekkhoggere som følger etter sildestimer, niseflokker og otere som svømmer rundt, fisk og flyndrer. Her er mange fugler som hekker, og vi ser laksen som hopper på vei innover i fjorden. Førdefjorden er en nasjonal laksefjord med fire lakseførende vassdrag. Hvis laks og smolt må svømme gjennom et deponiområde for å komme til og fra elvene sine, frykter vi for fremtiden deres, sier Thingnes Førsumd.

Fornuften vinner til slutt

Hun påpeker at Førdefjordsaken føyer seg inn sammen med en rekke saker der politikere er villige til å ofre natur av hensyn til kortsiktig profitt. Om det handler om vindkraft, hyttebygging eller gruvedrift, er historien den samme: natur som bygges ned og forurenses, og folk som må leve med skadene.

– Vi lever i ei naturkrise, likevel tar vi ikke vare på de evige og selvfornyende naturverdiene våre – og sånn kan det ikke fortsette. Men jeg har tro på folket, og jeg har stor respekt for alle de som nå må kjempe for naturen sin. Dette skulle være helt unødvendig. Vi må ta inn over oss at vi har ødelagt altfor mye natur, sier hun.

– Og selv om Nordic Mining skulle begynne å dumpe i fjorden her, tror jeg de vil gå på en smell. Det er ikke rett å ødelegge en evig selvfornyende ressurs for å hente ut en engangsverdi. Vi har tro på at fornuften vinner til slutt. Det blir aldri rett å skade eller drepe en fjord. Så nå håper vi på rettsystemet. Vi er i god tro. ■

Kjøper utslippsretter fra fattige land

Norge brukte klimatoppmøtet i Aserbajdsjan til å kjøpe rettigheter til utslipp fra utvalgte land.

Tekst: SVEINUNG SKJONG-ARNESTAD
ssa@naturvernforbundet.no

Planen innebærer kjøp av klimakvoter fra land som Senegal, Zambia og Benin, noe som ifølge regjeringen skal bidra til Norges mål om klimanøytralitet innen 2030. Naturvernforbundet reagerer sterkt på dette som Norges svar på klimafinansiering.

– Vi er skuffet over at Norges bidrag til klimafinansiering er å kjøpe kvoter for å dekke over egne manglende utslippskutt. Dette er verken en rettferdig eller bærekraftig løsning, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Forsterker problem

Norges bruk av kvoter forsterker et problem regjeringen allerede har fått kritikk for: å utsette nødvendige utslippskutt nasjonalt.

– Norge må vise lederskap ved å kutte utslipp hjemme, ikke ved å kjøpe oss fri med

Klima- og miljøminister Tore O. Sandvik i salen under COP29 i Baku.

Foto: Mike Muzurakis/IISS/ENB

kvoter som tar utslippskutt fra andre land. Dette er en strategi som forsinket omstillingen vi trenger, sier Gulowsen.

Advarer

Naturvernforbundet advarer også regjeringen mot å bruke slike kvoter når de nå skal levere nye, ambisiøse klimamål for 2035.

– Kvoter har blitt en hvilepute for Norge, som gjør det enklere å utsette nødvendig omstilling på hjemmebane. Slik kan vi ikke fortsette i fremtiden. Derfor mener vi at Norge ikke bør bruke denne type kvoter i vårt nye klimamål for 2035. Det vil gjøre omstillingen vanskeligere og forlenge Norges avhengighet av fossil energi, sier Gulowsen. ■

Nå kan du donere din Trumf-bonus til naturen

Din oppsparte Trumf-bonus kan du nå gi som støtte til Naturvernforbundets arbeid for å ta vare på naturen og å stoppe global oppvarming.

Skann meg

Naturvernforbundet

trumf

En grønn julegave

Gi naturen i gave

Jula er en tid hvor miljøbelastningen av forbruket vårt kan bli ekstra stort. Et julegavekort til inntekt for Naturvernforbundet er et hyggelig alternativ.

Gaven hjelper Naturvernforbundet med å jobbe for et samfunn som forvalter naturen på en bærekraftig måte, slik at også kommende generasjoner får gleden av rik natur, levelig klima og hvit jul.

Julegaven kjøper du på naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet

Foto: Miljøagentene/Johnny Vaet Nordskog

FÅ MED HELE FAMILIEN

Et familiemedlemskap i Naturvernforbundet inkluderer hele husstanden, også medlemskap i Miljøagentene for barn i familien. For 450 kroner i året støtter dere dermed to miljøorganisasjoner i ett medlemskap.

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. De jobber for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe.

Alle barn i Norge, fra dagen de er født til de er 15 år, kan være miljøagenter. Miljøagentene vil ha en jord hvor alle vet hva naturen tåler og lever etter det. Vi jobber for et renere miljø og en tryggere framtid.

Gå inn på www.naturvernforbundet.no/medlem og meld inn alle i din familie.

NB: Barn som allerede er miljøagenter skal også meldes inn, så sørger vi for at disse blir inkludert i familiemedlemskapet.

Jo flere medlemmer vi er, jo større gjennomslagskraft får vi i arbeidet for å ta vare på natur og miljø. Vi i Naturvernforbundet og Miljøagentene har flere hyggelige aktiviteter gjennom året. Bli med i naturvernfamilien!

Som Miljøagent får du:

- Velkomstpakke
- Fem årlige utgaver av medlemsbladet Miljøagentrapporten
- Mulighet til å være med i lokallag
- Tilbud om aktiviteter, leir og arrangementer

Mer om Miljøagentene på www.miljoagentene.no

Skann QR-koden med din mobil.

MILJØAGENTENE

 Naturvernforbundet

Foto: Adrian Lombardo

Skogen

Livsviktig og truet

Idette temanummeret kan du lese om hvordan unike skoger, med sjeldne og truede arter, hogges ned i høyt tempo. Nå går naturvernere og forskere sammen og roper varsko: «Situasjonen er dramatisk, det er på tide å våkne.»

Vi kan også by på en fascinerende vandring inn i skogen som del av menneskets natur, om hvordan den både kan gi bedre helse og rotfeste i tilværelsen. «Jeg tror mange av oss trenger å komme i kontakt med oss selv igjen. Finne fram til våre egne verdier, heller enn å jage neste topp.»

Du får også et reisebrev fra den fantastiske urskogen i Pasvik, hvor natur og spor etter samisk kultur er en viktig del av hverandres historie.

God lesning!

Foto: Adrian Lombardo

Foto: Adrian Lombardo

Foto: NNV

Hogst av furunaturskog i lavlandet ved Follsjå i Notodden. I denne hogsten ble det også tatt ut en stor andel død ved til biobrensel. Naturskog i lavlandet er sjeldent og har et spesielt rikt arts mangfold av blant annet insekter.

Foto: Sigve Reiso

Hvis skogene faller

En etter en faller norske naturskoger, og tusenvis av arter mister leveområdene sine. Naturvernere og hele 167 forskere roper nå varsko: Hvis ikke hogsten stoppes, kan tapet bli irreversibelt.

– Situasjonen er dramatisk. Det er på tide å våkne nå, sier Gjermund Andersen, leder Naturvernforbundets skogutvalg.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

- Hundrevis av skoger med høye naturverdier er hogd de siste årene
- Over halvparten av all hogst foregår i naturskog, ifølge Skogeierforbundet
- Skogens naturarv mangler juridisk beskyttelse

En historie om tap

Dette er historien om hvordan skogen har blitt arena for en av de viktigste naturkampene. På den ene siden står skognæringen, som i løpet av de siste tiårene har tatt i bruk maskiner så kraftfulle at de kan kutte ned hele skoger på én dag. På den andre siden står naturvernere som dokumenterer, aksjonerer og anmelder hogster til politi og Økokrim. Frontene er harde, naturtapet er stort.

Men hvorfor er det så stor konflikt om skogen?

Svaret er kanskje å finne i serien med

saker og reportasjer som NRK har laget de siste par årene. NRKs graveteam har skrevet om hvordan verneverdige skoger med sjeldne og truede arter blir hogd ned. Vi har også kunnet lese at «Økokrim slår alarm fordi verdifulle skoger hogges ulovlig», om naturverdier som blir oversett og om omfattende brudd på skognæringens miljøsertifisering. Og fremfor alt har det blitt tegnet et bilde av at norske skoger nærmest står uten beskyttelse.

Toppen av isfjellet

Naturvernforbundet har jobbet med å dokumentere tapet av norske naturskoger i mer enn tjue år. I 2022 kom rapporten «Toppen av isfjellet». Der har forbundets skogutvalg samlet hundre eksempler på hogster og andre inngrep i verdifulle skoger over hele landet bare fra de siste årene. Flere av hogstene er rene lovbrudd, og mange av dem bryter med miljøsertifiseringen. Rapporten avdekker også manglende kjennskap til naturverdiene i skogene som hogges. ►

Hogst av naturskog med stående død furuved i Follsjø, Notodden. Disse kan stå i hundrevis av år og binde karbon og være levested for artsmangfold. Likevel blir de hogd og brukt til biobrensel.

Foto: Sigve Reiso

– Det hogges verdifull naturskog nå mens vi snakker, gamle skoger med rødlistede arter, sier Andersen.

– Skognæringen har selv gått ut og sagt at en stor andel av det de skal hogge på framover er naturskog. Hvis ikke storsamfunnet stanser dette, vil vi miste naturmangfoldet som har levd i skogene våre i tusenvis av år. Det høres dramatisk ut, og det er akkurat det det er, sier Andersen.

Plantasje eller liv

Hva er egentlig en skog? Vi kommer ikke videre i denne historien før vi svarer på det. Tenk på skogene du pleier å gå i. På en enkelt tur kommer du gjerne gjennom flere ulike typer skog, det er felt med planteskog og områder med naturskog. Planteskog er som regel granskoger hvor den gamle skogen er hogd ned og erstattet med granplantasjer. Det blir som en åker. Trærne står tett i tett for å gi mest mulig tømmer, alle sammen like gamle. I slike skoger lever det knapt noe annet. Hvis du kommer fra planteskog og inn i en naturskog, vil du merke forskjellen med én gang. Det er trær i ulike aldre og av ulike slag, skogbunnen er dekket av lyng,

moser og forskjellige planter. Det er lavar-ter, kjuker og sopper, fugler og insekter. Men viktigst av alt: Hvis skogen er gammel, vil du se døde trær, stående og liggende, og det er her det virkelig rike mangfoldet finnes. I de døde stokkene er det et mylder av sopper, biller, lav og moser.

Brann i biblioteket

En av de som vet mye om livet i de gamle skogene er biologen Sigve Reiso i Biofokus, en uavhengig stiftelse som er blant landets ledende fagmiljøer på artsmangfold og naturkartlegging. Han kan fortelle at kunnskapen om livet i de gamle skogene fortsatt er mangelfull. Han har selv vært med på å finne arter som er nye for landet og aldri tidligere er beskrevet.

– Dette er liv som har eksistert i millioner av år, det er dette mangfoldet som har gjort oss mennesker til det vi er. Det er grenen vi sitter på. Disse skogene er som levende biblioteker eller arkiver med arter og egenskaper. Det er naturarven vår, sier Reiso.

Han kjenner ikke bare de gamle skogene, men vet også hvordan et hogstfelt etter gamle naturskoger ser ut. Mer enn én

gang har han gått i hogstavfallet og funnet rødlistearter. Som fagmann er han opptatt av å fortelle folk om det som er i ferd med å skje ute i skogene.

– Vi er vitne til en stille utmagring av skogens liv. Naturskogene er et tett sammenvevd samspill av tusenvis av arter som ruller og går, i kontrast til sterile produksjonsareal for trær som hogstflatene legger bak seg, sier Reiso.

– Jeg tror det er mange som ikke vet hvor alvorlig situasjonen er. Vi er i ferd med å brenne dette levende biblioteket vi har. Det store mangfoldet, som vi bare har begynt å oppdage, står vi i fare for å miste av hensyn til kortsiktig fortjeneste. Det er fryktelig trist at ikke Alvoret når fram til politikerne – og det er en etisk side av denne saken også. Har vi rett til å gjøre dette? spør Reiso.

Lever på øyer i landskapet

Omfattende hogst og skogplanting har fragmentert mange skoglandskap i Norge. Naturskogene, som tidligere dekket hele landet, er mange steder redusert til små øyer i et hav av planteskog. Her kan det leve sjeldne arter som er avhengige av livsmiljøer

som bare finnes i gammelskogene. Det kan være sære arter som kun kan leve på gamle brannstubber eller i veden på døde malmfurer. Mange gammelskogsarter har også dårlig spredningsevne, og i tillegg kan noen bruke opp mot 100 år på å flytte på seg. Disse er tilpasset skogens saktegående og naturlige syklus, og er de første som sliter i møte med vår hektiske verden.

Gjennomsnittsalderen for skoger som hogges i dag er rundt 80 år. Hvis naturskogene hogges, har ikke dette rike mangfoldet noe sted å leve. De rekker heller ikke å flytte på seg. De er som levende døde. Forskerne kaller det utdøelsesgjeld – og det gjelder et stort antall arter.

Baksmell fra naturen

– Naturskogen er så viktig, for den tar vare på de sjeldne artene. Mange av disse skogene har røtter tilbake til skogen som etablerte seg etter istiden. De har tålt tidens tann og skiftende klimatiske forhold i flere tusen år. Og den er ikke bare viktig for mangfoldet av arter. Det er slik artsrik og naturlig skog vi trenger for å møte klimaendringene. Den er langt mer robust enn skogplantasjene som skogbruket planter med standardiserte arter fra planteskoler. Vi har også plantet gran på jordsmonn som naturlig ville hatt furu eller løvskog. Vi ser nå at granplantasjer i Tyskland tørker ut og kollapser fordi klimaet er i endring. Trærne tåler det ikke. Dette begyn-

Biolog Sigve Reiso på jakt etter naturskogens mylder av liv. Her dokumenteres insekter i død ved av furu.

Foto: Tor Bjarne Christensen

ner å skje i Norge også. Vi har fiklet med naturen i håp om rask profitt, men får en baksmell med det økende ekstremværet, sier Reiso.

Hvor mye naturskog har vi?

Dette er et tema som diskuteres mye, og det finnes flere måter å regne på. Den de fleste legger til grunn finner vi i en rapport fra 2020 som forskerne Ken Olaf Storaunet og Jørund Rolstad i Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) står bak. Der anslår de at det på landsbasis i 2016 var 2,1 millioner hektar naturskog, eller 30 prosent av det produktive skogarealet.

Gjermund Andersen i Naturvernforbundets skogutvalg mener at dette tallet er for

høyt.

– Skogene i Norge er dårlig kartlagt, og hvor mye naturskog vi har avhenger av hvordan man definerer slik skog. Definisjonen fra NIBIO omfatter skog som ikke er flatehogd. Men blant disse skogene er det både områder med nær intakt naturmangfold og ganske intenst drevne skoger. Utfordringen er at vi ikke vet hva som er hva, hvor de ekte naturskogene befinner seg. Og fordi vi ikke vet, og ikke har et regelverk som ivaretar naturverdiene, kan slike verdier meies ned uten konsekvenser. Derfor er det avgjørende viktig at vi snarest får en registrering av de siste naturskogene, og på den måten kan unngå at mangel på kunnskap og presise definisjoner muliggjør irreversibel skade, sier Andersen.

Forskeropprop

Naturvernforbundet er langt fra alene om å være bekymret for situasjonen. I februar 2024 gikk 167 forskere fra 17 forskjellige institutter og institusjoner ut med et opprop for naturskogene. De ba om bedre registrering av skogene for å sikre de naturverdiene som har størst betydning for det biologiske mangfoldet.

«Manglende dokumentasjon og betydelig årlig hogst i naturskoger kan medføre irreversible tap av naturverdier i norsk skog om ikke en mer komplett kartfesting kommer på plass i nær fremtid» står det i oppropet.

Grov tillitsbrudd

Og akkurat registrering av naturmangfoldet i skog er blant de store stridstemaene. Skogeierne må nemlig registrere skogen før de kan hogge, såkalt Miljøregistrering i skog ►

Gjermund Andersen, leder i Naturvernforbundets skogutvalg, i gammel furuskog ved Follsjå i Notodden.

Foto: Tor Bjarne Christensen

(MiS), slik at de kan ta vare på de mest verdifulle livsmiljøene. Dette må de gjøre for å kunne miljøsertifisere tømmeret sitt, og de får også støtte fra Landbruks- og matdepartementet for å sende registranter ut i skogen. Naturvernforbundet har imidlertid avslørt en rekke manglende og mangelfulle MiS-registreringer. I rapporten «Tillitsbrudd med alvorlige konsekvenser» dokumenteres 100 eksempler i 33 områder med store naturverdier som miljøregistreringen skulle ha faget opp, men som ikke er registrert.

– Det er på tide at dette får konsekvenser for skogeierne. Ifølge Landsskogstakseringen har 22 prosent av den produktive skogen slike MiS-verdier, men bare 2 prosent av dem er registrert og sikret, ifølge Landbruksdirektoratet. Vi har gjentatte ganger bedt om innsyn i miljøregistreringer som er gjort, men skognæringen nekter konsekvent å utlevere dokumentasjon. Dette er et grovt tillitsbrudd, og det kan ikke fortsette, sier Andersen.

Bukken og havresekken

Hvordan går det så med det norske skogvernet? Stortinget har vedtatt at 10 prosent av skogen skal vernes, og i FN's naturavtale er det et mål å verne 30 prosent innen 2030. Fasiten er at cirka fire prosent av den pro-

duktive skogen er vernet.

Og her kommer vi til det siste kapittelet i denne saken. Alt skogvern skjer i dag gjennom ordningen for frivillig vern. Det betyr at det er skogeierne selv som foreslår områder for vern. For å sikre god tilgang på verneverdig skog har Miljødirektoratet valgt å gi skogeierforeningene i oppdrag å finne slike områder. Det mener Naturvernforbundet er å sette bukken til å passe havresekken.

– Skogeierforeningene lever av kjøp og salg av tømmer. De har en egeninteresse av at skog med mye tømmer blir hogd. Det de spiller inn av verneforslag er ofte areal som enten har lite tømmer eller er vanskelig drivbart. Da «frivillig vern» ble introdusert, var det en forutsetning at myndighetene skulle komme med «bestilling» på hva slags områder de ønsket tilbud på. Her har myndighetene sviktet, og lagt veien åpen for at vernet underlegges næringsinteressene, sier Andersen.

– Det er også et alvorlig demokratisk problem at storsamfunnet og politikerne er ikke er med på å bestemme hvilke skoger som skal tas vare på. Det er faktisk så ille at det å hogge gammel naturskog ikke engang er søknadspliktig. Dette er avgjørelser som skognæringen tar på bakrommet, sier Andersen.

Han understreker at det ikke er den vanlige skogeieren som er problemet.

– Vi er 120 000 skogeiere, med like mange ulike motivasjoner for å eie skog og ønske om drift. Dagens skogbruk er kun innrettet på én målsetting: mest mulig tømmer. Og de stakkars skogeierne har ikke andre å spørre enn tømmerkjøperne, som sikler etter enda flere kubikkmeter, sier Andersen.

Bærekraftig skogbruk?

Hva mener så skogbruket om måten skogbruket drives på? Vi har bedt skogeierforbundets leder Per Skorge om å svare akkurat det. Svarene hans rakk ikke fram før bladet gikk i trykken, men de vil være å finne på Natur & miljø's nettside (www.nogm.no). Her kan vi ta med at skogeierforbundet på sin nettside skriver at Norge driver «et av verdens mest bærekraftige skogbruk». Videre henviser forbundet til miljøsertifiseringen PEFC: «Kravene skal sikre at skogeier ivaretar alle verdier og interesser knyttet til skogen på en bærekraftig måte. Dette innebærer blant annet hensyn til biologisk mangfold, friluftsliv, klima, kulturminner, langsiktig ressursforvaltning og arbeidstakernes rettigheter.»

Hvilket bilde stemmer? Gå ut i skogen, døm selv. ■

Tømmer etter trær i alle aldre, også trær over 200 år og død ved, i forbindelse med flatehogst av gammel furunaturskog ved Pålsbufjorden i Nore og Uvdal.

Foto: Naturvernforbundet

Vi gir oss ikke!

STØTT FJORDSØKSMÅLET

Bli med å redde Førdefjorden.
Fjordene trenger deg og din støtte.

spleis.no/fjordsøksmålet

Naturvernforbundet

 Naturvernforbundet

Bli fast giver i dag

Sammen skal vi sørge for at også de neste generasjoner får oppleve naturen vår. Tapet av natur med bit-for-bit-nedbyggingen må stoppes.

Derfor jobber Naturvernforbundet hver dag over hele landet for å sikre at naturen skal gå i arv.

Du kan gi oss økt styrke og gjennomslagskraft i dette arbeidet. Har du vurdert å støtte oss regelmessig på Vipps eller med Avtalegiro?

Da vil beløpet trekkes automatisk fra din bankkonto. Du velger selvfølgelig selv beløp og hvor mange ganger per år du ønsker å gi. Og du kan stoppe trekkene når som helst.

Du kan enkelt opprett en fast giver-avtale her på våre nettsider:
naturvernforbundet.no/bli-fast-giver
Eller skann QR-koden med mobilen og kom rett til siden.

Avtale Giro

Miljøkriminalitet i sandfurskog: **Anmelder hogst i verne- verdlig skog**

En gammel naturskog med nasjonale verneverdier i Buskerud ble flatehogd i sommer. Den føyer seg inn i rekken av hogster som tapper naturen for det rikeste mangfoldet.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet har anmeldt to skogei-ere og selskapet Viken Skog til politiet etter hogst av en sandfurskog ved Borgåe i Hol i Buskerud. Det er gjort hele 69 funn av rødlistearter i hogstavfallet, fordelt på 18 arter, hvorav fire er utrydningstruede. Dette er en skog med så rikt og sjeldent naturmangfold at den er nasjonalt verneverdig. Det er også funnet en ny art som ikke tidligere er beskrevet, en type lav som levde på en forkullet stubbe etter en tidligere skogbrann.

– At en slik skog i det hele tatt kan bli hogd, viser med full tydelighet at det er noe grunnleggende galt med den norske skog-

forvaltningen, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Ødelagte naturverdier

Området som ble hogd, er klassifisert som nasjonalt verneverdig sandfurskog med et rikt biologisk mangfold. De rike naturverdiene var også kjent før hogsten. De var registrert i Narinbasen, hvor det er angitt at det er stort potensial for funn av flere arter.

Narinbasen er en nasjonal database som gir oversikt over verdifulle naturtyper og registrerte funn av truede arter i Norge. Ifølge skogsbransjens miljøsertifisering

Ikke mindre enn 18 rødlistearter, hvorav fire er utrydningstruede, er funnet i hogstavfallet etter flatehogsten i sandfurskogen i Borgåe i Hol.

Foto: Sigve Reiso

PEFC er skogeiere og driftsselskaper pålagt å konsultere denne databasen før de gjennomfører hogst eller andre inngrep i skog. Basen er et viktig verktøy for å sikre at naturmangfold og rødlistede arter blir ivarettatt i skogforvaltningen.

Ble varslet, stanset ikke

Mens hogsten pågikk, ble entreprenør varslet om at det var store naturverdier i området av et styremedlem i Naturvernforbundet i Buskerud, uten at det medførte stans i driften. Kontakt ble også opprettet med miljøansvarlig i Viken Skog, som forsikret om at alt

NRK har avslørt at Viken Skog bruker døde trær til produksjon av biobrensel. Slike trær binder karbon i mange hundre år og er avgjørende for livet i skogen.

Foto: Sigve Reiso

var i orden med hogsten. Hun ringte imidlertid opp en time senere og sa at de skulle sette igjen noen flere trær på hogstflaten.

– Denne saken viser en urovekkende mangel på respekt for naturverdier og gjeldende lovverk, sier Gulowsen.

– Miljøkriminalitet

Naturvernforbundet mener at hogsten er i strid med naturmangfoldloven, skogbruksloven og miljøsertifiseringen PEFC.

– Vi anser planleggingen og gjennomføringen av denne hogsten som en grov overtreddelse av naturmangfoldlovens bestemmelser om aktsomhetsplikt og ivaretagelse av truede arter. Dette er miljøkriminalitet, og vi ber om en kraftig reaksjon, sier Gulowsen.

Svikter internasjonale forpliktelser

Sandfurskog er en rødlistet skogtype som Norge har et internasjonalt ansvar for å bevare. De fem sårbare artene som er funnet i hogstavfallet er hornskinn (*Crustoderma corneum*), lys brannstubbela (*Carbonicola anthracophila*), mørk brannstubbela (*Carbonicola myrmecina*), svovelvifte (*Stereopsis vitellina*) og skyggebrunpigg (*Hydnellum gracilipes*). De to siste er også internasjonalt truet. De er knyttet til sandfurskog, og begge vurderes som norsk-nordiske ansvarsarter.

– Hogst av lokaliteter med rike funn av disse nasjonalt og dels internasjonalt sårbare artene bidrar sterkt til å true overlevelsen av disse, både i Norge og verden som helhet, står det i anmeldelsen.

Arter som står som sårbare, sterkt truet

eller kritisk truet på rødlisten har høy til ekstremt høy risiko for å dø ut fra Norge hvis de rådende forholdene vedvarer. For disse artene er skogsdrift oppgitt som den største trusselen.

– Kunne vært unngått

Naturvernforbundet har bevis for at død ved av furu er hogd og ødelagt i stor skala. Døde trær er svært viktige for mange av naturskogartene. I miljøsertifiseringen PEFC står det at «Stående og liggende død ved av lauvtrær og furu som har vært døde i mer enn ett år, og gran som har vært død i mer enn 5 år, skal spares».

– Dersom skogeierne og Viken Skog SA hadde fulgt lovverket og reglene i Norsk PEFC Skogstandard kunne denne katastrofale naturødeleggelsen vært unngått, skriver Naturvernforbundet i anmeldelsen.

Kuttet til flis, solgt som brensel

NRK har avslørt at Viken Skog har brukt tilsvarende død ved fra gammelskoger til produksjon av biobrensel. Det har blant annet kommet fram at flis fra de døde trærne som er så viktige for artene i gammelskogen, blir solgt som klimanøytralt biobrensel i Danmark. Ifølge en rapport fra Hofor, det danske energiselskapet som kjøper flisen, er bruken av biobrensel en del av en målrettet strategi for å redusere Københavns CO₂-utslipp.

– Det er helt absurd at karbon som er bundet gjennom flere hundre år blir kuttet til flis og skal hives inn i en ovn som brensel. Det kunne vært levested for arter i hundrevis av år. Sånn får de lov til å holde på. Det er ikke til å forstå, sier Gulowsen. ■

Naturlig og variert skogstruktur i Pasvik, med død ved i alle størrelser og stadier av nedbrytning, eldgamle trær og et unikt artsmangfold.

Foto: Anne Sverdrup-Thygeson

Reisebrev fra en urskog

Urskogen i Pasvik står høyt på listen over drømmedestinasjoner for de fleste villmarksinteresserte i Norge. Enkelt forklart er urskog skog som ikke er påvirket av mennesker. Det var derfor med en viss andakt at de fire skogrådgiverne fra samarbeidsprosjektet «Skogen – mer enn bare trær» pakket sekkene og reiste til Finnmark og en unormalt tørr og varm tidlig høst i 2024. Målet for turen var å bidra til et skogseminar om frivillig vern av Norges nest største urskog av furu, og ikke minst vandre blant eldgamle furukjemper i et sjeldent intakt skoglandskap.

Grenseland

Temaet *grenser* skal bli en rød tråd for turen. Det første vi gjør er å få en innføring i Pasviks unike og interessante historie. Styremedlemmer fra Naturvernforbundet i Sør-Varanger tar oss imot på Grenselandmuseet i Kirkenes, og gir oss en kort oversikt over

■ «Skogen – mer enn bare trær» er et samarbeidsprosjekt mellom miljøorganisasjonene Naturvernforbundet, WWF Verdens naturfond, Sabima og Natur og Ungdom. Les mer på www.skogglede.no.

hvordan territorier og grenser har utviklet seg siden middelalderen. Vi får høre historier fra denne delen av Sápmi, samenes tradisjonelle bosettingsområde med uformelle grenser, hvor befolkningen på et tidspunkt ble skattlagt av inntil tre nasjonalstater fordi deres tilhørighet strakk seg over landegrensene som ble satt.

Kunnskap om den samiske bruken av skogen er lite kjent. Tradisjonelt har samene brukt landskapet på en måte som ikke endret naturen, og har lagt igjen få spor etter seg. Rundt i Pasvikskogen ser vi mange «vinduer» på gamle furutrær, som er kulturspor etter høsting av innerbarken til furu. Det er kart-

lagt over 300 slike trær med samiske kulturspor fra år 1778-1903 i Pasvik. Slike kulturspor er blant annet gjenstand for diskusjon om hvorvidt skogen kan kategoriseres som urskog. Personlig kan spor etter menneskelig aktivitet i skogen legge en demper på stemningen på tur, men det er ikke tilfellet her. Kultur og natur eksisterer sammen, og er en viktig del av hverandres historie.

Apropos grenser har det norske Forsvaret en stor tilstedeværelse i Pasvik i dag. Veier skal utbedres og vedlikeholdes, og det patruljeres både til vanns og på land. Infrastruktur og aktivitet etterlater dype spor i naturen. Flere hundre år gamle furuer hogges for å bli til flis til oppvarming av Forsvarets anlegg. Veier skal bygges, utbedres og vedlikeholdes, og grenser patruljeres.

70 år med kamp

Det var ingen selvfølge at skogen i Pasvik skulle bli bevart for fremtiden, og det er

Anne Sverdrup-Thygeson og nasjonalparkforvalter for Øvre Pasvik nasjonalpark Rolf E. Schaanning Kollstrøm på tur til Blankvassåsen i Øvre Pasvik landskapsvernområde. Her sammen med spor av samisk barktuttak på en død furu.

Foto: Per Erik Motrøen/Forum for natur og friluftsliv Finnmark

himmel. Vi har hørt ryktene om Pasvik-viruset, og vi er smittet før vi overhodet har satt våre føtter i skogen.

Det er en helt egen stemning her, og hele kroppen bobler av forventning. I dagene som kommer tilbringer vi hver anledning til å utforske skogen. Med seks timer til disposisjon legger vi turen til Sortbrysttjern for å finne urskog, men stopper så ofte for å beundre døde sølvgrå furutrær at tiden løper fra oss før vi når området vi kom for å se. En trøst er at vi må snu fordi vi skal på en guidet skogtur med biolog, professor og forfatter Anne Sverdrup-Thygeson.

Skogseminar

Sammen med Forum for natur og friluftsliv i Finnmark og NIBIO Svanhovd inviterte vi til skogseminar og befaring i Pasvik 11. og 12. september. Grenser ble igjen et tema da grunneier Finnmarkseiendommen (FEFO), Statsforvalteren i Troms og Finnmark og miljø- og friluftsforskningsorganisasjoner diskuterte økt skogvern i regionen.

Biolog, professor og forfatter Anne Sverdrup-Thygeson ledet en tur i en gjenværende flekk av naturskog ved veien som hadde unngått hogst, og holdt et fengslende foredrag om skogens hemmeligheter til de mange fremmøtte. I boken «Skogen: om trær, folk og 25 000 andre arter» tar Sverdrup-Thygeson til orde for en bredere fortelling om skogen. Hun er spesielt opptatt av hvordan vi mennesker blir blinde for endringene som finner sted over tid. Etter flere tiår med flatehogst og et skogbruk med produksjon av tømmer som fokus, er skogen i ferd med å forvandles fra et variert og

velfungerende økosystem, til forringede og artsfattige produksjonsarealer for trevirke, sier hun. Hun understreker at skogen i Øvre Pasvik er noe av det flotteste vi har igjen av urskogsnaer skog, og håper inderlig at FEFO ser hvilke unike og internasjonale verdier denne skogen representerer, og sørger for å sikre den for ettertiden.

FEFO er positive til enkelte utvidelser av nasjonalparken og andre verneområder gjennom frivillig vern, men vil frigi andre viktige naturområder med naturskog og myr fra verneområder i regionen som kompensasjon. Det hele er en besynderlig problemstilling, og et godt bilde på hvorfor vi mister natur i en rasende fart. Avslutningsvis drar Sverdrup-Thygeson en tragikomisk sammenligning: Slik som stavkirkene er vår tids kulturarv, er urskogene vår tids naturarv. Vi sitter da ikke og diskuterer hvilke stavkirker vi skal beholde, og hvilke som skal gå til biobrensel?

På gjensyn

Det har vært skjellsettende å få oppleve skogene i Pasvik, og det er vemodig å reise hjem. Aller helst vil jeg pakke teltet og forsvinne inn i skogen i flere uker. Frem til det kommer en kur for Pasvik-viruset, er medisinen at jeg må fortsette å komme tilbake. Kanskje neste anledning blir for å feire at Norges nest største urskog blir vernet? ■

Siri Tollefsen
Organisasjonsrådgiver for skog
Naturvernforbundet

mange som skal ha honnør for det. Vern av den unike og verdifulle skogen var drivkraften som førte til at Naturvernforbundets første lokallag, Naturvernforbundet i Sør-Varanger, ble stiftet her i 1951. Øvre Pasvik Nasjonalpark ble vernet i 1970, i 2003 ble nasjonalparken utvidet, og samme år ble Øvre Pasvik landskapsvernområde opprettet. Utenfor nasjonalparken ligger flere titalls kvadratkilometer med sammenhengende ur- og naturskog. Naturvernforbundet i Sør-Varanger har fortsatt vern av skog i Pasvik som en av sine høyest prioriterte saker.

Pasvik-viruset

Det er første morgen i Finnmark. Jeg går ned til brygga til Øvre Pasvik camping ved soloppgang, til innsjøen som markerer grensa mellom Russland og Norge. Solen gløder i høstløvet og det er et hint av vinter i morgenbrisen. Natten før lå vi her og så på nordlyset som danset over en stjerneklar

Helga Synnevåg Løvoll
forsker på hvordan naturen
påvirker oss mennesker og
vår livskvalitet.

Foto: Rikke Agerup

A photograph of a forest floor. In the foreground, there is a green and orange tarp, a backpack, and a notebook. The background shows a dense forest with green and yellow foliage. The text is overlaid on a dark green rectangular background in the lower right corner.

Menneskenes natur

Skogen er en uvurderlig ressurs for oss mennesker. Den produserer oksygenet vi puster, vannet vi drikker og maten vi spiser. Klærne vi har på oss, og møblene vi sitter i. Medisinene vi er avhengige av. I tillegg gir den oss noe vi kan kjenne, men som vi hittil ikke har visst så mye om. For er det ikke noe med den følelsen av å komme seg ut i naturen, og bare være der?

Tekst: RIKKE AGERUP
ra@naturvernforbundet.no

Fjellene strekker seg høyt og langt inn i den grå høsthimmelen, som ligger som et tungt lokk over oss. Fargene fra trærne kjemper mot det grå taket. Bladene klamrer seg fast, i dét regnet og vinden tar tak i dem. Vannet sildrer nedover de massive trestammene. De som har stått her i tiår etter tiår. De stod her da Gro ble Norges første kvinnelige statsminister. Da tyskerne angrep og okkuperte Norge. De sto her før den nye veien høyere opp i fjellet ble sprengt ut. Før den gamle veien ble bygget. Og de står her nå.

– Vi vet at trærne kommuniserer med hverandre gjennom soppsystemet, men nå har man også funnet ut at trærne skiller ut ulike duftstoffer, som de også bruker til å kommunisere med. Hvis et tre har fått en skade, kan andre trær rundt fange det opp, og støtte treet gjennom at de skiller ut disse duftstoffene. Og hypotesen er da at når vi mennesker er i et sånt miljø, hvor trær jobber med hverandre, så kan det påvirke vårt immunforsvar positivt.

Ved et lite bål, på en hylle langs de verdensberømte vestlandsfjellene, sitter Helga Synnevåg Løvoll sammen med sin kollega Dag Erik Wold. Begge underviser på

friluftslivsstudiet ved Høgskolen i Volda. Wold er særlig inspirert av Arne Næss og dypøkologien. Løvoll forsker på hvordan naturen påvirker oss mennesker og vår livskvalitet. Hun er en av etterhvert mange forskere internasjonalt, som er med på å forme et ganske nytt, men omfattende forskningsfelt. Et felt som tidligere nesten ikke har eksistert, men som nå er i rask vekst.

I et samfunn der stadig flere av oss sliter med stress og livsstilssykdommer knyttet til dét, er det kanskje ikke så rart at noen kjenner et behov for å utforske hvordan vi kan koble oss på noe annet enn telefonen. Finne tilbake til noe som har vært intuitivt for oss, ville de kanskje sagt. Forskningen som har kommet fram hittil spinner ut fra ulike akademiske tradisjoner: medisin, psykologi, filosofi. For å nevne noe. Mange temaer er ennå preget av mindre studier og spredte forskningsmiljøer, men studiene som har kommet de siste årene tegner et spennende bilde av betydningen av natur for vår helse.

Flere studier peker på at vi mennesker er mer avhengig av naturen psykisk, følelsesmessig og spirituelt, enn det man hittil har tatt innover seg. En nylig publisert amerikansk studie så på effekten av å være ute 15 minutter i uka over 8 uker, med fokus på å oppsøke nye steder, ta innover seg omgivelsene, og undre seg. Resultatet

Flere studier peker på at vi mennesker er mer avhengig av naturen psykisk, følelsesmessig og spirituelt, enn det man kanskje hittil har tatt innover seg.

Foto: Roza

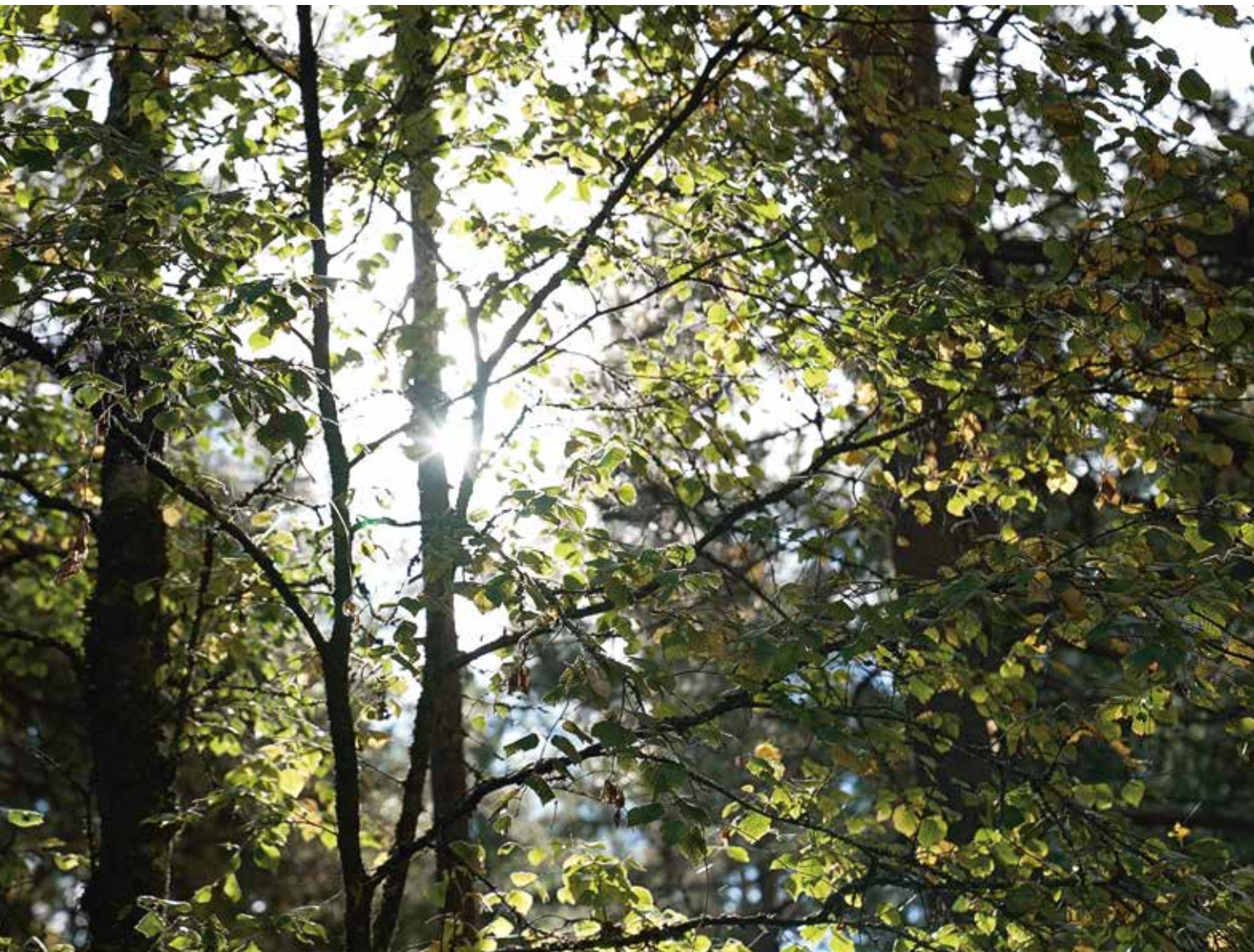

Forskerne Natur og Miljø har snakket med mener det er mange helsefordeler i å stoppe opp og legge merke til naturen rundt seg.

Foto: Rikke Agerup

viste gladere mennesker, som rapporterte om mindre negativt stress, og lavere score på negative følelser som tristhet og frykt. Effekten var også sterkere når denne gruppen var sammenliknet med en kontrollgruppe som gikk på tur uten instruksjoner om å legge merke til noe spesielt. Særlig i Japan forskes det mye rent medisinsk på betydningen av natur. Flere studier derfra viser hvordan duftstoffene som trærne skiller ut, kalt fytoncider, har direkte påvirkning på vårt immunforsvar. Studien hevder å ha funnet indikasjoner på at det å være i skogen kan ha forebyggende effekt på kreft. Kort fortalt, målte forskerne at duftstoffene som trærne skiller ut fører til økt antall NK-celler (Natural Killer-celler) i menneskekroppen. Dette er en type hvite blodceller som spiller en viktig rolle i immunsystemet, spesielt i kroppens forsvar mot infeksjoner og kreftceller.

I tillegg fant forskerne at bare det å være i skogen kan endre hormonbalansen vår. De så at hormoner som adrenalin, noradrenalin og kortisol ble redusert, mens hormoner som serotonin økte. Dette, i tillegg til enkelte andre faktorer, førte til lavere blodtrykk, redusert hjertefrekvens og bedret søvnkvali-

tet, i tillegg til at det reduserte følelsen av mental tretthet eller utmattelse.

Resultatene kommer fra Qing Li og hans medisinmiljø i Japan, som lenge har forsket på en terapeutisk måte å være i skogen på, på norsk kalt skogsbadning. Skogsbadning ble introdusert i det nasjonale helsetilbudet i Japan allerede i 1982, men det var først i 2004 at man begynte å undersøke helsefordelene ved dette vitenskapelig.

Siden da har Li og hans kollegaer funnet indikasjoner på at skogsbadning i tillegg til det som er nevnt over, kan gi styrket hukommelse og konsentrasjonsevne, økt energi, bedre humør, mindre angst og depresjon, gjøre det lettere å gå ned i vekt, samt bidra til generelt bedre livskvalitet.

Løvoll er inspirert av kunnskapen som har kommet fra Japan de siste årene.

– Li er en pionér innen feltet, og han og teamet hans har gjort utrolig mye spennende. Så må vi også ha med oss når vi leser dette, at det er et nytt forskningsfelt. Vi trenger veldig mye mer forskning for å vite helt sikkert at alt dette stemmer. Men det er utrolig interessant å følge arbeidet de gjør, sier hun.

Helsefordelene naturen gir oss

I tillegg til de nyeste studiene, er det en del ting vi vet at naturen gjør med oss, som allerede er godt belyst i forskningslitteraturen.

– Vi vet for eksempel at naturen virker stressreducerende på oss. Når vi gjør sammenligningsstudier av å komme seg etter stressende hendelser ser vi at man restituerer raskere i natur, enn i et urbant miljø, forklarer Løvoll.

Roger Ulrich publiserte i 1989 en kjent studie om restitusjon etter operasjoner. Ved å gi pasienter utsikt til natur fra sykehussenga, fant Ulrich ut at de ble raskere restituert enn de som så inn i en betongvegg. Studien danner grunnlaget for stressreduksjonsteorien, en av to store teorier som forskningen knyttes til natur og helse kretser rundt.

– Dette er jo en underbygging av teorien om at vi mennesker trenger natur. Altså at

Flere studier peker på at vi mennesker er mer avhengig av naturen psykisk, følelsesmessig og spirituelt, enn det man hittil har tatt innover seg.

det er det som er vår tilstand. Vi er tilpasset et liv i natur, så er dette urbane egentlig et ganske nytt fenomen i menneskets historie, sier Løvoll og går engasjert videre. Bålet spiller seg i øynene hennes mens hun snakker.

– Vi vet også at naturen kan virke emosjonsregulerende på oss mennesker, altså at du kan ta bort toppene. I tillegg kan naturen hjelpe oss å finne litt tilbake til grunntonen vår, sier hun.

Dét har sin bakgrunn i oppmerksomhetsrestitusjonsteorien. Langt ord.

Førsteamanuensis ved psykologisk institutt på Universitetet i Oslo, Margrethe Seeger Halvorsen, skal få forklare den litt nærmere. Over fem hundre kilometer fra bålet og den ville vestlandsnaturen, sitter hun i et solfylt Oslo-kontor.

– Denne teorien handler om at vi bruker mye kognitiv kapasitet på vår styrte oppmerksomhet i hverdagen. På å gjøre arbeidsoppgaver, ta valg, prioritere. Vi er veldig kognitivt opptatt i vårt samfunn. Samtidig er vår styrte oppmerksomhet en begrenset ressurs. Når vi er ute i naturen, kan vi bruke den *frie* oppmerksomheten, og bare la oppmerksomheten vandre og være. Og ved å ikke

– Her ute er det veldig lett å konsentrere seg om raven og lyngen. Men i det samfunnet vi lever i i dag, er det veldig lett å glemme at dette finnes, sier Dag Erik Wold.

Foto: Roza

være bevisst oppmerksom på noe, lader vi vår kognitive kapasitet. Det renser hjernen vår. Dermed står vi igjen med et kognitivt overskudd til mer oppmerksomhet, bedre hukommelse, og kanskje også bedre evne til å ta valg, sier hun.

Omtrent akkurat like langt fra det varierende bålet sitter Gunnar Tellnes og stråler i kontorstolen sin. Han er professor emeritus i samfunnsmedisin og trygdemedisin ved Universitetet i Oslo. I tillegg er han bergenser og har, ikke så ukarakteristisk, mye på hjertet når vi møtes for å snakke om natur og helse. Og det er kanskje ikke så rart, etter som han har jobbet med det i flere tiår.

– Vi mennesker er bygget for ren, frisk luft, sier Tellnes, før også han trekker fram den nye forskningen om duftstoffene fra trærne. Deretter fortsetter han å ramse opp en rekke helsebringende effekter av å bevege seg ute i naturen.

– Når vi bruker kroppen på en aktiv, naturlig måte i kontakt med naturen, blir blodsirkulasjonen stimulert. Det renser ut avfallsstoffer og slaggstoffer. Vi trekker inn frisk luft uten forurensende støv og gifter. Kapillærene videreutvikles og gir oss tilførsel av næringsstoffer og rensing av avfallsstoffer.

Vi puster dypere, slik at lungene blir brukt på en annen måte enn ved stillesitting. Muskulene blir bygget, balansenervene og nervesystemet blir stimulert. Alt dette gjør at kroppen blir brukt på den måten den er bygget for å bli brukt, hvilket bidrar til en mer robust kropp inn i fremtiden.

Tellnes trekker pusten. Så fortsetter han.

– For én ting er jo å leve lenge, men om du begynner med kroniske sykdommer og hjerte- og karproblematikk fra du er i 40-årene, så har du jo et langt liv foran deg hvor du ikke får tatt ut ditt virkelige potensial.

Det som ikke kan veies og måles

Tilbake til bålet og naturen. Løvoll sitter med beina trukket opp mot magen. På den andre siden av bålet sitter Wold med ryggen lent inntil et tre, mens regnet sildrer ned på ullgenser og regnbuksa. Høstluften er klar og skarp. Verken kald eller varm, bare skarp. Lukta fra den våte skogbunnen blander seg med bålukta. Rundt oss ruver fjellene. Det føles trygt.

– Når vi snakker om menneskets behov for å være i naturen, tror jeg det er noe som er enda viktigere enn det vi har snakket om

til nå. Som vi har lett for å overse, sier Løvoll.

Når hun sier «vi», sikter hun til den norske kulturen. Hun frykter den står i veien for mange av oss som kanskje trenger restitusjonen skogen kan gi oss.

– Jeg tror vi nordmenn rent kulturelt og historisk sett bærer en arv i måten å være i naturen på. Som nå i det siste kanskje ikke så mye handler om å være på tur, men om å gjøre mye ting på tur.

Hun tar en pause, tenker litt.

– Det sies at nordmenn har et sterkt forhold til natur, men min påstand, hvis jeg skal være litt tøff..? Hun ser spørrende på Wold gjennom båløyken. Han nikker.

– Nordmenns forhold til natur i dag er helt overfladisk. Vi ser naturen som noe vakert og fint, men uten at det egentlig reson-

**– Dermed blir natur-
opplevelsene ofte til noe
kommersielt. Vi løper rundt
i fjellet med masse utstyr,
og poster bilder på sosiale
medier av oss selv og de
flotte topturene våre.**

nerer med hjertet, og har en dypere forankring. Dermed blir naturopplevelsene ofte til noe kommersielt. Vi løper rundt i fjellet med masse utstyr, og poster bilder på sosiale medier av oss selv og de flotte toppturene våre. Det er noe superkommersielt i denne måten å drive med friluftsliv på. Vi gjør oss selv til en del av en konsumkultur, som fyrer opp en konsumtankegang, der vi skaper enda mer forbruk og stress og posting på sosiale medier, som igjen fører opp denne industrien ytterligere.

Hun holder rundt koppen som er halvfull av kullsvart kaffe med grut. Den ble tidligere annonsert som litt gammel. Datoen ble ikke avslørt.

– Jeg tror at vi må stoppe opp. Også må vi ta en fot i bakken, sånn helt bokstavelig talt, og kjenne etter hva vi trenger. Sånn egentlig. For jeg tror mange av oss ikke helt vet det selv, hva vi trenger.

Kaffen river i halsen og varmer i kroppen.

– Jeg tror mange av oss trenger å komme i kontakt med oss selv igjen. Finne fram til våre egne verdier, heller enn å jage neste topp.

For å stresse ned og finne ro?

– Ja, forsåvidt, men jeg tror vi må se mye

større på det. Vi kan ikke bare si at «ok, nå har vi et problem med stress i samfunnet», og så løse det isolert. Vi må ha et mye større økologisk perspektiv på *hvem* vi er og *hva* vi trenger for å ha det bra. Og da handler det ikke bare om å løse det ene problemet med stress, men heller å komme i bedre kontakt med det dypere i oss, følelsene og verdiene våre. Det som kan hjelpe oss å navigere i livet.

– *Hvordan kommer vi i kontakt med dette da?*

– Jeg tror vi må gå litt tilbake til røttene våre, og tørre å kjenne på å bare være. Vi tenker hele tiden at vi må gjøre ting men med støtte fra det pedagogiske friluftslivet og kunnskap fra mange østlige land, tenker jeg at vi må tone ned aktivitetsperspektivet vi har i dag. Og da handler det om å finne gode steder å være.

En ravn seiler forbi rett over oss. Regnet trommer på tarpen. Veden i bålet knitrer. Ellers er det stille.

Wold stryker hånda over den våte lyngen, som om det var skjøre hårstrå.

– Her ute er det veldig lett å konsentrere seg om raven og lyngen. Men i det samfunnet vi lever i i dag, er det veldig lett å glemme at dette finnes.

Wold henter frem de sentrale idéene fra dypøkologien og Arne Næss.

– De var jo veldig opptatt av gleden med å leve enkelt, og dette med at om vi ikke jevnlig er i naturen, så mister vi kontakten med den. Og vi ser jo på studentene våre hvor fort

de finner mening i dette. Det enkle livet i naturen. Også vet vi jo at naturen for mange kan være en måte å finne mening i livet på. Kanskje særlig i vår tid, sier han.

Menneskets natur

Løvoll viser til amerikansk forskning på livskvalitet, og peker på at vi mennesker trenger mer undring og spiritualitet, enn det vi har i våre moderne liv i dag. Hun mener vi ofte ser på livskvalitet for enkelt, med fokus på positive følelser og mestring, mens det ifølge henne i realiteten i stor grad avhenger av mer komplekse følelser. Nøkkelen for å få tak i dette veldig komplekse, tror hun ligger i å åpne oss for andre perspektiver.

– Vi må slutte å tenke at alt handler om oss mennesker og hva som foregår inne i hodene våre. I dag farer vi inn i skogen i mørket, med sterke hodelykter, og vekker opp alt som finnes av liv der. I fjellet går vi forbi utrydningstruede ryer som ligger og passer på ungene sine, mens vi snakker om hvor fint det er der. Vi stresser opp naturen, uten tanke for dem som bor der. Totalt blottet for en varhet for de som lever livene sine der.

Hun mener vi som kultur har en jobb å gjøre.

– Vi må ta innover oss en ydmykhet om hvor vi er og hvem vi er. Det er så mye som står mellom oss og naturen nå. Hvis vi skal klare å finne tilbake, tror jeg vi trenger å investere i å være ute. Bare være der. ■

Dag Erik Wold underviser på friluftslivsstudiet ved Høgskolen i Volda, og er særlig inspirert av Arne Næss og dypøkologien.

Foto: Rikke Agerup

Skogen – en karbonsvamp

Vår skog spiller en viktig rolle i å ta opp karbonforbindelser fra atmosfæren, og dermed bremse klimaendringene. Men sannsynligvis er det andre deler av skogen enn den du først tenker på som er viktigst i skogens karbonkretsloop.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Plantelivet på jorda er en viktig del av karbonkretsloopet. Skogen, og andre plantevekster, tar opp karbon gjennom fotosyntesen. CO₂ fra lufta omdannes så til karbohydrater, som brukes til vekst og næring for plantene. Dermed blir CO₂-gassen lagret, istedenfor å befinne seg i atmosfæren der den forsterker global oppvarming. Lurt for klimaet, lurt for skogen, lurt for oss.

Skogen er mer enn bare trær

Men hvis man skal opprettholde skogens funksjon som «karbonbank», er det viktig å huske at skogen er mye mer enn bare trær. Vilde Haukenes er stipendiat ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og forsker blant annet på jordkarbon. Hun forklarte mer om skogens rolle som karbonsvamp da hun besøkte Naturvernforbundets webinarserie Kaffe & Klima.

– Alt i skogen vokser og gror. Trærne eksisterer i samarbeid med sopp under bakken,

Skogen er mye mer enn bare trær. Blader, døde planter og dyr – og soppene, som til sammen utgjør mye biomasse – utgjør rundt 80 prosent av karbonet som er lagret i skogen. Dette ligger i bakken og jordsmonnet. Foto fra Slattumsroa naturreservat: Adrian Lombardo

avgir. I våre skoger på den nordlige halv-kule er det såpass kaldt, og nedbrytingen går såpass sakte, at oppbyggingen av karbonholdig materiale på bakken blir større enn i tropiske skoger. Med tiden bygger det seg opp et karbonlager.

Det er lett å se for seg at karbonet finnes i det vi ser – trærne. Og der finner vi igjen noe av det. Men blader, døde planter og dyr – og soppene, som til sammen utgjør mye biomasse – utgjør rundt 80 prosent av karbonet som er lagret i skogen. Dette ligger i bakken og jordsmonnet.

Lukket hogst kan være en løsning

I dag er flatehogst den vanligste formen for skogsdrift. Da blir alle trær i et område hogd samtidig. En slik hogst vil friggi mye av karbonet som er lagret i bakken. Men ved det som kalles lukket hogst, der det står igjen minst 16 trær per dekar etter hogst, eller hogstflatene er mindre enn 2 dekar, sikrer man at en større del av det mangfoldige livet under bakken, og dermed karbonet, blir værende.

– Når du tar ut trær eksponerer du bakken, som da vil avgis karbon i en periode etter hogsten. Etter en flatehogst blir det ingen trær igjen, og det blir avgitt mye karbon fra bakken. Men hvis du gjennomfører lukket hogst, der flere trær blir stående igjen, får du en påvirkning som ligner mer på en naturlig forstyrrelse. Mer av karbonet blir igjen i jordsmonnet, og du får mindre avgitt CO₂ til atmosfæren, forklarer Haukenes.

Klimavennlig hogst?

Så: er dagens skogbruk klimavennlig?

– Det er et komplekst spørsmål. Men tenker vi utelukkende på karbon, er det slik at trær som blir stående fortsetter sitt samarbeid med soppene under bakken. Så på kort sikt er det beste for klimaet å la treet stå. Men i et klimaperspektiv er jo skogen en fornybar energi- og materialkilde. Så vi bør bruke skogen, men vurdere hvordan vi hogger. Men: naturskogen vi har igjen, som aldri har vært flatehogd, bør vi ikke hogge. Samtidig er myrene et enormt karbonlager,

som bør bli liggende. Utslippene fra dette klarer vi ikke å kompensere for med nyplanting, sier Haukenes.

Dette gjør at et klimavennlig skogbruk og et naturvennlig skogbruk kan gå hånd i hånd. Å bevare naturskogene tar vare på både karbonbindingen og artsmangfoldet. Mer tilpassede hogstformer kan også sikre karbonbindingen i jorda i større grad enn i dag. Så da bør vel dette være enkelt å gjennomføre? Skogsjef Lars Kristen Haug i Viken Skog forklarer dette på skogselskapets nettsider, og mener ikke all skog egner seg for lukket hogst.

– Eldre, homogen skog egner seg generelt dårlig til lukket hogst fordi de gjenværende trærne blir ustabile. Det er enklest å tilrettelegge for selektive hogstformer når man starter med hogstflater eller ungskog, sier Haug i en artikkel hos Viken skog.

Må hogge oftere – og være forsiktige

Ifølge Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er det rundt 16 prosent av norsk skogareal som egner seg for lukket hogst. Hogsten må gjennomføres på en mer nennsom måte for å hindre skader på gjenstående trær, og må derfor planlegges bedre enn flatehogst. I tillegg må samme areal hogges oftere. Ved flatehogst går det som regel 70 til 100 år mellom hver gang man er inne med hogstmaskiner. Ved lukket hogst må maskinene inn med 10–30 års mellomrom hvis skogen skal drives på en økonomisk effektiv måte.

– Etter en flatehogst vil bakken slippe ut mye karbon i 10-20 år. Deretter tar det 50-60 år før trærne har vokst så mye at de nye trærne har tatt opp like mye som de gamle trærne ville ha tatt opp hvis de hadde fått stå – og da er jo de nye trærne hogstmodne igjen. Med lukket hogst vil du fortsatt ha igjen trær, trærne som står igjen vil fortsette å ta opp karbon, og soppstrukturene under bakken vil i større grad forbli intakt. Alt tyder på at lukket hogst er bedre for å ivareta både naturmangfoldet og skogens evne til å lagre karbon, sier Haukenes. ■

mykorrhiza, som får tilgang til karbohydrater fra treet som de bruker til å vokse. I retur sprer soppene mange sopptråder under bakken, som igjen tar opp næring til treet, forklarte Haukenes.

Tar opp mer enn den avgir

Samtidig avgir også skogen CO₂ gjennom at trærne selv puster, samt gjennom nedbrytingsprosesser.

– Grunnen til at skogen på sikt blir et karbonlager, er at den tar opp mer enn den

Strikk naturvernengenserer!

Eller kjenner du noen andre som kan strikke til deg?

Kjøp strikkoppskriften i dag. Inntektene går til Naturvernforbundets arbeid.

Kjøp den her: linkaneumann.com/shop/naturvernengenserer-digital-oppskrift

Les mer på naturvernforbundet.no/naturvernengenserer

 Naturvernforbundet

Nyvalgt ledertrio i naturvernengenserer på landsmøte november 2024, f.v. Helene Ødven, Truls Gulowsen og Pernille Bonnevie Hansen

FOSSANE GARD

Trenger du eit avbrekk i kvardagen?
På Fossane gard kjem du til ro i nostalgiske utleigehus med særpreg og historie, midt i den vakre Ryfylke naturen, ca 1 time frå Stavanger.
Vi held ope året rundt.

Velkommen til oss på Fossane gard

Fossane.no
post@fossane.no
4130 Hjelmeland

Sammen for en ren natur!

Lofoten Avfallsselskap IKS er en støttespiller for å ta vare på natur og miljø i Lofoten. Som avfallsmottak tar vi mot avfall, slik at det ikke havner på avveie, men blir håndtert på godkjent måte.

Vi har også engasjert oss i arbeidet med å redusere forspølling. Gjennom kampanjer mot ulovlig bålbrekking og rydding/mottak av eierløst marint avfall.

Vi har også nylig oppgradert vår 2. miljøstasjon med sorteringsrampe under tak. Det er bedre fasiliteter både kunder og ansatte, og legger til rette for økt grad av kildesortering.

Takk for jobben Naturvernforbundet gjør med miljø - og naturvern!

Sammen holder vi Lofoten ren!

www.las-lofoten.no

La naturen gå i arv!

Noe av det fineste du kan gi videre, er en ren og levende natur. Med en testamentarisk gave til Naturvernforbundet bidrar du til å ta vare på natur og miljø for framtiden.

Scan QR-koden med mobilen din for mer informasjon

Kontaktperson:

Aino Bogetvedt

992 60 757

ab@naturvernforbundet.no

Naturflukt

Av: RIKKE AGERUP
ra@naturvernforbundet.no

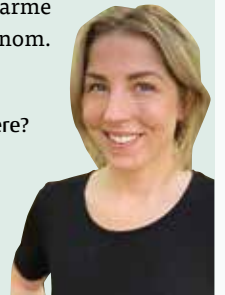
Sommerens fargeeksplosjon har for lengst bleknet. Bladene som for få måneder siden var grønne og fulle av liv og håp, har skiftet farge til oransje, gul, rød og brun, og danner nå bakken vi tråkker rundt på. Igjen står bare greiner som kjemper i kulden, og stillheten etter fuglene som fløy sørover. Litt mørkt?

Vel, vi er mange som kjenner på den litt matte følelsen når vinteren setter inn. Dørterskelen mellom meg og skogen vokser i takt med mørket og kulda. Ifølge FHI antas det at hele 5 – 10 prosent av befolkningen lider av vinterdepresjon i større eller mindre grad. Depresjon er kanskje å dra det langt for mange av oss. Kanskje er begreper som vintertretthet eller vinterubehag, som brukes om mildere versjoner av dette, mer treffende. For min del melder vinterubehaget seg når gradestokken kryper ned mot de små blå, nonsjalante tallene. Da klarer

jeg ikke holde sommerens og høstens naturoppmøte ved like lenger, og fine turer og bålmat byttes ut med sofa og nettid.

For mange er det jo ikke sånn. Kanskje du er en av dem som Jokke og Valentinerne sang om, og nå endelig er ferdig med ventetida? Er du en av de som endelig kan senke skuldrene og få fred? Vinterubehag eller ikke – nå kommer vinter´n, og litt nettid blir det vel på de aller fleste av oss. I den forbindelse har vi laget en ny spalte, så vi ikke glemmer alle de fine opplevelsene som venter på oss der ute i naturen. Vi håper spaltens første tipsere bidrar med til å dra naturen inn i kalde stuer, og varme opp hjerter hele vinteren gjennom.

■ Sitter du på gode tips som du vil dele med andre naturelskere? Send meg dine tips på ra@naturvernforbundet.no, så kanskje vi får dem med i neste utgave!

Reeta Törrönen (45), Medlems- og organisasjonsrådgiver

BOK: Tove Janssons «Sommerboken» er sannsynligvis en av verdens vakreste og klokeste bøker. Jeg har lest den flere ganger, og hver gang oppdager jeg noe nytt. Den forteller om en gammel bestemor og barnebarnet Sophia. Den tredje karakteren i boka er den idylliske fin-

ske skjærgården, som på mange måter ligner Mummidalen.

PODCAST: Jeg fant nettopp How We Fix This-podcasten

hvor Alexander Skarsgård prøver å finne løsninger på miljøproblemer. Jeg har fortsatt ikke hørt alle episodene, men selv om podcasten skulle bli dårlig, er det i hvert fall alltid hyggelig å høre på Alexander Skarsgård.

MUSIKK: Jeg går for klassikeren: Joni Mitchells Big Yellow Taxi. «They took all the trees and put'em in a tree museum. And they charged the people a dollar and a half to see them.» God tekst og en fin sang.

SOSIALE MEDIER-KONTO: På Instagram følger jeg @luonnonsuojeluliitto fordi jeg vil vite hva finske Naturvernforbundet (Suomen Luonnonsuojeluliitto) driver med. Jeg må også gi kreditt til nasjonalparker i USA fordi mange av dem har så morsomme Instagram-kontoer. For eksempel @theodorerooseveltnps har noen veldig morsomme reels. ■

Rebecca Biong (28) fagrådgiver, natur- mangfold:

BOK: «Fuglane» av Tarjei Ves-
aas og «Buzz Aldrin, hvor ble det
av deg i alt mylderet» av Johan
Harstad har mystiske og magiske
naturskildringer som gir meg lyst
til å gå på oppdagelsesferd og ro
båt i stille tåkehav.

PODCAST: Historiske kjendiser
på NRK har en interessant epi-
sode om Kristine Bonnevie som
var zoolog og Norges første kvin-
nelige professor.

MUSIKK: Dere skal få tre gode
låter som gir sommerfølelse! Til
forrett Creator of the Salt av Why
Kai som gir meg assosiasjoner til
et sjøbad med dykkebriller blant
blafrende tang og tare. Til hoved-
rett Grønnøya av Masåva som
gir følelsen av en sommerdag på
varme svaberg. Til dessert blir
det «Å, den som var en løvetann»
med Alf Cranner.

SOSIALE MEDIER-KONTO:
Jeg liker å få litt artspåfyll når jeg
sjekker Instagram. Derfor følger
jeg @botaniskforening som leg-
ger ut «ukens villblomst» hver
uke – og @soppfotografen. ■

Pernille Bonnevie Hansen (40) nestleder, Natur- vernforbundet

BOK: «Brennmaneteffekten» av
Lene Liebe Delsest, god om hvor-
for vi også skal ta vare på de plag-
somme artene.

PODCAST: Amerikanske Radio-
lab byr på vakker forskningsfor-
midling om en type kreps med
et utrolig fargesyn, søk opp epi-
soden «Rippin' the Rainbow an
Even Newer One». God påmin-
nelse om hvor fantastisk mang-
foldig naturen er!

MUSIKK: Kan du lage musikk
av mose? Det gjør artisten Ugress
i «wOwls in the mOss», og jeg
synes det er ganske kult! Låta er
fra 2016, og man må til YouTube
for å finne den. NB: Mosen ble til-
bakeført til sitt naturlige habitat
etter opptreden.

SOSIALE MEDIER-KONTO:
Jeg digger sida «Saltstraumen
marine verneområde» på Face-
book, hvor dykkerne Vebjørn og
Borghild rapporterer levende om
intriger og kjærlighet mellom
steinbit. ■

Jørgen Næss Karlsen (27) Fagrådgiver, klima og energi

FILM: «Il Otto Montagne (De
åtte fjellene)» fra 2022 hadde
jeg ikke hørt noe snakk om
på forhånd, men den traff
meg veldig! Filmen tar blant
annet for seg det personlige,
men også intergenerasjonelle
forholdet man har til fjellene.

PODCAST: «Skredpodden»
– jeg synes serien fra CARE
og Varsom har mange nyttige
perspektiver på snøskred,
som jeg verdsetter veldig da
jeg liker meg godt i tidvis
bratt terreng.

MUSIKK: «Blood Bank»-
EP-en til Bon Iver symbolise-
rer for meg overgangen fra
den mørkeste delen av vinte-
ren til vår. Det føles kanskje
lenge til nå, men det er hvert-

fall håp! Og det er utrolig vik-
tig å være ute i naturen med
det lille dagslyset man får.

«Fisking i Valdres»-låta
av Viggo Sandvik er en sang
om at selv om man har nok
å uroe seg for hjemme, kan
man koble av ved å dra opp til
høgfjellet for å fiske.

**SOSIALE MEDIER-
KONTO:** «Erik Normark»
er en svensk kar som ikke er
så aktiv nå lenger, men har
en utrolig fin Youtube-kanal
hvor han er på tur i skogen.
Videoene hans er langsomme
og gjerne helt stille, bortsett
fra omgivelsene.

Sean Villanueva O'Driscoll
er en belgisk/irsk/spansk
klatrer som personifiserer
gleden ved fjellklatring, men
også å ta vare på det man har.
En vel-lappa jakke er mye
finere enn en helt ny en, fordi
den har alle minnene fra alt
man har brukt den til. ■

Innsamlingen slik du kjenner den forsvinner ikke – men det kommer egne løsninger for klær og tekstiler som ikke kan brukes igjen.

Foto: Kristian Skjellum Aas

Hva skal skje med den gamle skjorta?!

Fra januar 2025 blir alle kommuner pålagt å ha system for å samle inn tekstilavfall. Hvordan dette rent praktisk skal skje, vil variere rundt om i landet.

Tekst: ANNE GURI SOLEM
ags@naturvernforbundet.no

Kommunene skal fra januar organisere separat innsamling av tekstilavfall. Tekstiler er klær, sengetøy, gardiner, duker, puter, dyner og lignende. Både forbrukere og virksomheter skal levere tekstilavfall atskilt fra restavfall.

Vi skal selv vurdere

Vi skal selv vurdere hvilken av disse tre kategoriene tekstilene vi vil kvitte oss med passer inn i:

1. Ombruk

Tekstiler som er hele, rene og brukbare, er ikke avfall. De omfattes derfor ikke av den nye innsamlingen. Kommunene skal ikke overta brukmarkedet for klær. Slike klær skal til ombruk ved at de enten gis bort til noen som kan bruke dem, byttes til et annet plagg på klesbyttedag eller leveres inn i en kontainer for brukte klær. Flere ideelle organisasjoner har slike.

2. Tekstilavfall

Dette er den nye avfallstypen som skal skilles fra restavfall. Tekstiler som er ødelagte, utslitte eller har flekker som ikke går bort i vask, kan bli resirkulert. De kan enten repa-

res, endres eller materialgjenvinnes og bli til nye tekstiler. Det forutsetter at tekstilene er tørre når de leveres.

3. Restavfall

Tekstiler som er fuktige, mugne eller tilsmusset med olje eller maling, skal sorteres og leveres som restavfall.

Det er ikke satt krav om henteordninger (ved hver husholdning), slik at innsamlingsstasjoner hvor den enkelte skal bringe sitt tekstilavfall nok vil bli en vanlig løsning.

Så om du lurer på hvor du skal gjøre av den gamle skjorta di, må du gjøre en vurdering: Er den brukbar for andre – gi den bort. Mangler det noen knapper, eller har en revne – lever den som tekstilavfall. Har du sølt maling på den – kast den i restavfall.

Viktigere å redusere forbruket

Vårt store forbruk av klær og andre tekstiler

medfører betydelig natur- og klimabelasting, både i forbindelse med dyrking og produksjon av fibre, i tilvirkning av de ferdige produktene og i forbindelse med transport og salg. Det kastes omkring 50 000 tonn tekstilavfall per år i Norge. Omtrent halvparten havner i restavfall som forbrennes. Mye har endt opp på fyllinger i utlandet. Svært lite går i dag tilbake til nye produkter.

– Det viktigste vi kan gjøre for å redusere avfallsvolumet, er å redusere innkjøpene av tekstiler, understreker Janne Gillgren, fagrådgiver for sirkulær økonomi i Naturvernforbundet. Hun viser til at det kommer en rekke tiltak framover, som til sammen skal få ned tekstilvolumene.

En utvidet produktansvarsordning vil gi større økonomisk og kvalitetsmessig ansvar til de som selger tekstilprodukter. De vil da ha ansvar også etter at et produkt er kjøpt og brukt. Inntil en slik produktansvarsordning er på plass, vil kostnadene med avfallshåndtering belastes kommunene, og dermed folk via renovasjonsavgiftene.

Vil utsortering av tekstilavfall gi nye forretningsidéer?

En kritikk av ordningen er at det ikke står virksomheter klare til å sortere avfallet eller faktisk få tekstilene inn i produksjonskjeden. Samtidig er mulighetene for å eksportere tekstilavfall strammet inn. Det forventes en teknologisk utvikling for sortering og resirkulering av tekstiler og tekstilfibre, og at det vil legge til rette for nye forretningsmodeller og -idéer.

– Lite av det som skal skje etter at kommunene har hentet inn tekstilavfallet er på plass. Det blir derfor spennende å se hvor raskt miljøeffekter oppnås, sier Gillgren videre. ■

Naturvernforbundet anbefaler:

- Kjøp færre plagg
- Kjøp plagg som kan repareres
- Unngå design med kort levetid
- Velg naturfibre og unngå syntetiske materialer (plast)
- Gi bort eller bytt bort plagg du ikke bruker
- Arranger klesbyttedag

To glade assistenter på klesbyttedag.

Foto: Janne Gillgren

Den store klesbyttedagen lørdag 26. april 2025

Er dere i gang med å legge planer for 2025, kan vi glede dere med at datoen for den store klesbyttedagen allerede er satt.

Den store klesbyttedagen, også kalt «Nordic swapday», arrangeres hvert år i samarbeid med våre søsterorganisasjoner og foregår samme dato i hele Norden. Den bidrar til å forlenge livet til de klærne i garderoben vår som vi ikke lenger bruker. I gjennomsnitt er det 25 lag fra Naturvernforbundet blant de årlige arrangørene, men stadig nye lokallag melder seg på. Den store klesbyttedagen

er en unik måte å treffe en litt ny målgruppe. De fleste som arrangerer dette, gjør det igjen og igjen, nettopp fordi det er så trivelig.

Har du spørsmål om hvordan arrangere – les mer på nettsidene til Naturvernforbundet eller kontakt prosjektleder: jg@naturvernforbundet.no

- Påmeldingsfrist 15. mars

Natur & miljøes strikkespalte

Her finner du strikkeoppskrifter så du kan vise at du heier på naturen og Naturvernforbundet.
<https://naturvernforbundet.no/naturogmiljo/strikkespalte/>

Strikk plagg med mening

Av: KJERSTI ALBUM, strikkeentusiast
kja@naturvernforbundet.no

En vott kan være en håndplakat og et pannebånd kan være et hodebanner. Strikkeplagg som synes, er perfekte for å vise fram et budskap, enten det er et slagord eller en organisasjons-tilhørighet. Strikketotter, pulsvanter og pannebånd med logo gjør Naturvernforbundet synlig, helt uten masseproduserte reklameartikler i plast fra Kina.

Vil du også strikke, og vise fram at du heier på Naturvernforbundet? Kanskje inspirerer du til en god prat om natur- og miljøvern, eller får andre til å melde seg inn i Naturvernforbundet? Du finner alle oppskriftene i Natur & miljøes strikkespalte på nett.

Strikk for Førdefjorden

Naturvernforbundet har også brukt strikking for å samle inn penger, i de tre Fjordsøksmål-spleisene. Det er foreløpig solgt 390 strikkeoppskrifter av fjordpannebånd, og frivillige har strikket 72 fjordpannebånd som belønning til donasjoner. Basert på det ikoniske mønsteret med bølgger og spekkhoggere, har vi nå utviklet en oppskrift på fjordpulsvanter. Denne oppskriften kan du få ved å støtte spleisen: spleis.no/fjordsoksmålet

Spleisen til inntekt for Fjordsøksmålet har skapt stort engasjement! Folk fra hele landet støtter og heier. Støtten er helt uvurderlig, for det er en stor økonomisk risiko for Naturvernforbundet og Natur og Ungdom å ta staten til retten.

Som Naturvernforbundets nestleder Pernille Bonnevie Hansen sier: «Vinner vi Fjordsøksmålet, endrer vi framtida. Vi stopper enorme mengder gruvelam fra å forsøple Førdefjorden og vi sikrer alle fjorder, elver og vann i Norge sterkere rettslig beskyttelse.»

SUF Stavanger Urban Folkehøgskole

Visuell kunst & street art

Søm, slow fashion & redesign

Programmering og utvikling

Foran og bak kamera

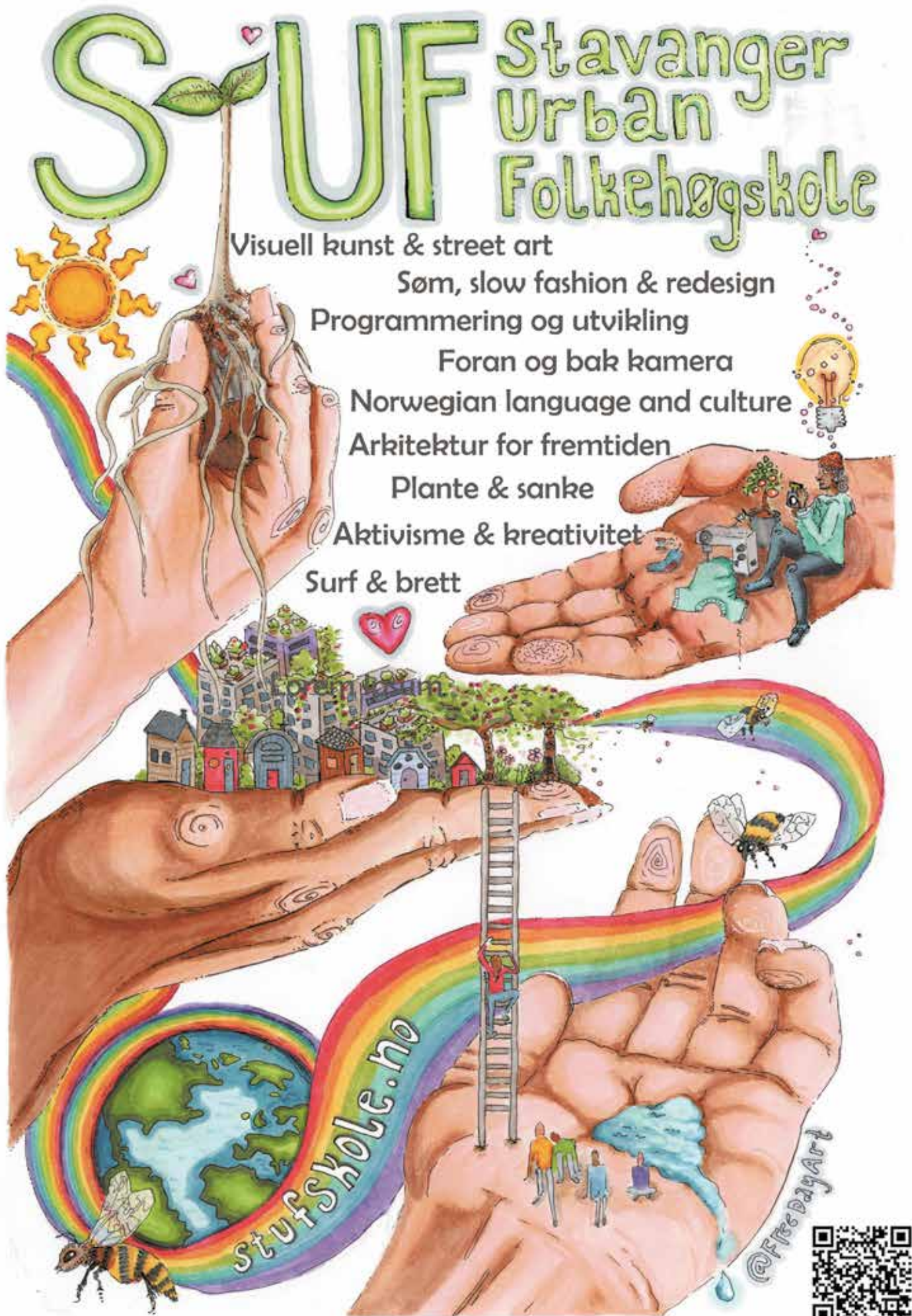
Norwegian language and culture

Arkitektur for fremtiden

Plante & sanke

Aktivisme & kreativitet

Surf & brett

Naturvernkonto i Cultura Bank

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank, kan du spare til din egen fremtid på flere måter. Som kunde hos Cultura Bank kan pengene dine være med på å skape ren luft, rent vann, mer rettferdighet og større fellesskap. Cultura Bank gir lån til miljøboliger, miljøorganisasjoner og andre miljøvennlige virksomheter. Samtidig støtter du Naturvernforbundets arbeid for å ta vare på natur og miljø.

Om støttekontoen Naturvernkonto

Cultura Bank gir, i tillegg til den renten du som innskyter får, et årlig bidrag til Naturvernforbundet som tilsvarer 1,30 % av innestående på kontoen. Les mer om renter og betingelser på www.naturvern.cultura.no.

Slik oppretter du en Naturvernkonto

Gå til nettsiden www.naturvern.cultura.no eller ring Cultura Bank på telefon 22 99 51 99.

Naturvernforbundet

Ba om reparasjon av reparasjonspolitikken

Hvor mye bedre hadde ikke verden vært om vi bare hadde beholdt tingene våre litt lenger, i stedet for å kjøpe nytt? Politikere på Stortinget ble nylig bedt om å reparere reparasjonspolitikken.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

I gjennomsnitt bruker hver nordmann 44 tonn råvarer i året, hvorav 19 tonn kommer fra privat forbruk. Norges sirkulærandel er på under 3 prosent.

– Skal vi lykkes med en overgang til en sirkulær økonomi, må det store endringer til. I denne overgangen spiller reparatørene en stor rolle, men deres rammebetingelser og arbeidsvilkår får lite oppmerksomhet, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Kan det fikses?

Naturverner og forfatter Marte Ulltveit-Moe har skrevet boka «Kan det fikses – hvordan Norge kan bli et reparatørsamfunn». Sammen med Naturvernforbundets leder møtte hun opp på Stortinget en dag i oktober for å snakke med politikerne om reparasjon.

– Det er en stor jobb å gjøre «sløselandet Norge» om til et samfunn hvor vi reparerer mer og kaster mindre. Jeg håper politikerne vil gjøre de nødvendige endringene som gjør det lettere for folk å reparere tingene sine, sier Ulltveit-Moe.

Bok og liste

Stortingsrepresentantene fikk hvert sitt eksemplar av boka med en oppfordring om å gi den videre når de hadde lest den. I boka lå også en liste med forslag til politiske tiltak som kan gjøre Norge til et reparatørsamfunn. Blant politikerne som møtte opp, var Lars Haltbrekken (SV), Une Bastholm (MDG), Ola Elvestuen (V), Sofie Marhaug (R),

Forfatter Marte Ulltveit-Moe sammen med stortingsrepresentantene Lars Haltbrekken (SV), Une Bastholm (MDG), Ola Elvestuen (V) og Naturvernforbundets leder Truls Gulowsen.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Mathilde Tybring-Gjedde (H) og Ingvild Kjerkol (Ap). De representantene som ikke deltok, fikk boka i posthyllene sine.

Momsfritak for reparatører

– Et av de viktigste tiltakene er momsfritak for reparatører. Det vil gi dem en litt romsligere økonomi, sier Gulowsen.

I Sverige har de allerede innført dette, og det har styrket bransjens økonomi.

– En undersøkelse viser at da de reduserte momsen, ble ikke prisene tilsvarende redusert. Dette skyldes at bransjen har så dårlig lønnsomhet at reduksjonen var nødvendig for å sikre overlevelse, forklarer Ulltveit-Moe.

Slik blir Norge et reparasjonsland

Her er Naturvernforbundets liste over tiltak som vil gjøre det enklere for folk å få repare-

ret tingene sine, og bedre rammevilkår for bransjen.

- Kutt i moms (MVA) for reparasjoner og deler (reduisert eller 0-sats).
- Fem års reklamasjonstid for profesjonelle (i dag kun private).
- Fjerne gebyr for forbrukerklager (gebyret åpner for useriøse aktører og svekker forbrukerrettighetene).
- Følge opp internasjonale forpliktelser (ikke bare minimumskrav som Norge stort sett innfører).
- Innføring av reelt produsentansvar for tekstiler og andre konkrete kategorier
- Forbud mot varer som ikke kan repareres (unngå bruk og kast).
- Innføre vaktmestertjenester (én kommune har innført det).
- Kjøpepestopp for kontormøbler i staten. ■

Flávio Saraiva viser fram en mangrovestikling til John Lineikro i Naturvernforbundet. Saraiva er prosjektmedarbeider i Kulima, én av organisasjonene Naturvernforbundet samarbeider med.

Foto: Dag Arne Høystad

Redder mangrove- skog i Afrika

Visste du at Naturvernforbundet arbeider for å ta vare på mangroveskog i Mosambik og Togo? Dette er rike skoger som lagrer store mengder karbon, samtidig som de beskytter mot stormer og erosjon.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi er involvert i cirka 60 lokalsamfunn i Mosambik og Togo, og på tjue steder er mangrove hovedtemaet, forteller John Lineikro, fagrådgiver med ansvar for internasjonalt samarbeid i Naturvernforbundet.

Fra naturlig bruk til overutnyttelse

Han var nylig i Mosambik, hvor han besøkte områder hvor de jobber med mangroveskogene.

– Det var fascinerende å se hvor varierte disse skogene kan være. Det er ikke bare lave busker ut mot sjøen, men til dels store trær, flere titalls meter høye, forteller Lineikro.

Mangroveskogene er livsviktige for lokal-

samfunnene. Her henter de ved, bygningsmaterialer, fiber til tau og mye annet. I disse områdene er livet i havet gjerne rikt. Det er mye fisk, reker og en rekke andre arter, ikke minst takket være mangrovene. Det er ofte fiskersamfunn som ligger langs kysten.

– Når befolkningen stiger, og det blir stadig flere som bruker ressursene, er det stor fare for at de blir overutnyttet. Den største trusselen er produksjon av trekull og uttak av bygningsmaterialer. Mangrover blir mye brukt i stillaser fordi det er sterk ved. Uttaket er ikke bare til lokalt bruk; mye forsvinner ut. Og det er ofte også folk utenfra som kommer og utnytter ressursene. Da kan man se store områder som blir helt avskoget, forteller Lineikro.

Verdifulle skoger

Mangroveskogene i Togo og Mosambik er blant de mest økologisk verdifulle områdene i Vest- og Sørøst-Afrika. Disse unike økosystemene fungerer som naturlige barrierer mot erosjon og stormer, samtidig som de gir leveområder for en rekke fiskearter, krepsdyr og fugler. I Togo er mangroveskogene konsentrert langs kystlinjen og lagunene, hvor de spiller en viktig rolle i lokalsamfunnenes fiske- og landbruksnæring. I Mosambik, som har en av Afrikas lengste kystlinjer, dekker mangrovene et større område og er et svært karbonlager som bidrar til å redusere klimaendringer.

Restaurerer skoger

– Noe av det viktigste er å beskytte skogene mot ytterligere inngrep, slik at vi kan legge til rette for naturlig reetablering. Vi har også lokale planteskoler som sanker frø og dyrker opp mangrovestiklinger for utplanting. De blir fullverdige mangroveskoger som kan fylle økosystemfunksjonene til de gamle, forteller Lineikro.

Mangroveskogene i Togo og Mosambik er hjem til en rekke underarter som har tilpasset seg det salte og ofte oversvømte miljøet. Blant de mest utbredte underartene er rød mangrove, som er kjent for sine karakteristiske røtter som stabiliserer jorda og demper erosjon. Den hvite mangroven er også vanlig i begge landene. Den kan skille ut salt fra sjøvannet, noe som gjør den godt egnet til å vokse i grunne, saltvannspregede områder. Andre arter, som svart mangrove, bidrar til økosystemets mangfold ved å gi skyggefulle

leveområder for marine organismer.

– Det er så fruktbart at man nærmest kan sette en kvist ned i leira, og det vil spire. Det er samlet opp mye næring i jordsmonnet, og det er stort sett god tilgang på vann. Hvor lang tid det tar å restaurere en skog avhenger av hvilke treslag som vokser der. Man starter med en ørken, og så kommer livet gradvis tilbake. Når trærne vokser opp, følger insekter, planter og fugler etter. Det er flott å se at naturen kan ta seg opp igjen, sier Lineikro.

Deler kunnskap

Prosjektet er støttet av midler fra Norad. Naturvernforbundet samarbeider med partnere som har jobbet for å ta vare på mangroveskogene i 10–15 år. En viktig del av arbeidet handler om å sikre at aktørene har kunnskapen som trengs, og at lokale myndigheter og næringsliv forstår betydningen

av å bevare mangroveskogen.

– De må først og fremst vite hva som er viktig. Kunnskapen om hvordan man skal ta vare på skogen ligger i kulturen, men hvis de ikke har noe annet å leve av, bruker man skogen, og da kan presset bli for stort. Når det gjelder lokalbefolkningen, handler det mye om å sikre alternative inntektskilder. Det kan være produksjon av honning, for eksempel. Det er et populært produkt som skaper inntekter, og man er helt avhengig av å bevare skogene for at biene skal kunne lage honningen, forteller Lineikro.

Ovner og lånegrupper

– Vi introduserer energieffektive ovner som bruker langt mindre ved. Det demper presset på skogene. Vi jobber også med å etablere spare- og lånegrupper hvor folk kan få lån til å starte opp for seg selv. Det fungerer slik at folk går sammen i grupper og sparer penger.

Nedhogging av mangrove til produksjon av trekull er en trussel mot den livsviktige mangroveskogen i Mosambik.

Foto: Dag Arne Høystad

Det gir dem lett tilgang på lån til en overkommelig rente. Da kan de bygge opp virksomheter som ikke skader skogen, og de får noe annet å leve av.

– *Hvilke resultater har prosjektet gitt så langt?*

– Det er ett år siden vi kom inn i dette arbeidet. Det vi ser, er at det er stor lokal interesse. Folk danner lokale komiteer for å ta vare på naturressursene sine, for eksempel fiskerforeninger, og det er med på å bygge opp en felles holdning om at man må ta vare på mangroven. Lokal organisering er en nøkkel, forteller Lineikro. ■

Naturbilder i konkurranse

Bidragene til fotokonkurransen «Wildlife Photographer of the Year», arrangert av Natural History Museum i Storbritannia, gir et fantastisk innblikk i verdens fascinerende natur.

Røyskatter «danser» – det vil si at de spretter opp i været. Hvorfor vet vi ikke, men stilig er det!

Foto: Jose Manuel Grandío/Wildlife Photographer of the Year

Krabbeeterselen lever i pakkisen rundt Antarktis. Disse tar seg en ettermiddagslur ved skipet som fotografen var på.

Foto: Tamara Stubbs/Atlantic Productions/Wildlife Photographer of the Year

Den amerikanske naturfotografen Randy Robbins kom over dette døde rådyret da han var ute for å sjekke viltkameraer i California.

Foto: Randy Robbins/Wildlife Photographer of the Year

Sasha Jumanca er en nå 11 år gammel hobbynaturfotograf fra München. Han fant disse to kattugleungene i en park nær byen – nysgjerrige som bare barn kan være.

Foto: Sasha Jumanca/Wildlife Photographer of the Year

Austfonna på Svalbard. Svalbard er en av de stedene i verden der temperaturene stiger raskest, og bresmeltingen akselererer.

Foto: Thomas Vijayan/Wildlife Photographer of the Year

Vitaly Servetnik, russisk miljøaktivist i Environmental Crisis Group.

Foto: Erick Bruke

Miljøkamp under

Det har blitt farlig å kjempe for miljøet i Russland. Livsfarlig. Vi har møtt én miljøaktivist som har flyktet fra landet og én som fortsetter arbeidet under Putins jerngrep.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Livet til russiske miljøvernere har blitt vanskeligere for hvert år som har gått siden Vladimir Putin ble president i 1999. Og etter at Russland gikk til fullskalainvasjon av Ukraina i 2022, har det blitt enda verre. De som hever stemmen mot myndighetene, risikerer forfølgelse og fengsling. Noen blir bare borte, og enkelte dør under uklare omstendigheter. Tilfeldig? Trolig ikke.

Men selv under slike forhold er det noen som fortsetter kampen. Det er en risikabel øvelse i balansekunst, og denne artikkel-

len handler om de som forsøker å finne den balansen.

Inn i et farlig landskap

I forrige utgave av Natur & miljø møtte vi to ukrainske miljøvernere. De arbeider i krigens ruiner, hvor de blant annet dokumenterer hvordan bombing og krigshandlinger skader og forurenser natur, vann og jordsmonn. Nå har vi tatt turen til den andre siden av frontlinjen – til miljøvernerne som jobber under Putins jerngrep.

Vitaly Servetnik har vært aktiv i ulike grupper og organisasjoner i den russiske miljøbevegelsen i en årrekke. Han samar-

beider også med Naturvernforbundet, som lenge har samarbeidet med russiske miljøorganisasjoner. Da krigen mot Ukraina startet, skjønte han at han måtte dra.

– Hvorfor forlot du Russland?

– Det er svært enkelt, jeg dro på grunn av fullskalainvasjonen. Det ble klart for meg at jeg ikke lenger kunne gjøre arbeidet mitt. Jeg ville ikke kunne uttrykke meg, og heller ikke hjelpe folk som blir forfulgt, sier Servetnik.

Natur & miljø har fått et digitalt møte med ham i leiligheten hans i Amsterdam. Herfra jobber han for organisasjonen Environmental Crisis Group og har kontakt med aktivister og miljøvernere over store deler av Russland. Det han kan gjøre her, ville vært umulig i Russland. Men det var også en annen grunn til at han valgte å forlate hjemlandet.

– Jeg har vært åpen om min homofile legning, jeg har jobbet som aktivist for menneskerettigheter og LHBT+-bevegelsen. Det er aktivitet som regimet har forbudt – det ville vært en stor risiko for meg å bli værende i Russland, sier Servetnik.

Russlands president Vladimir Putin har innført flere lover som har gjort livet for russiske miljøvernere vanskelig.

Foto: Global Panorama (CC BY-SA 2.0)

Putins jerngrep

Fremmede agenter

Putins regime har gradvis strammet inn handlingsrommet til sivilsamfunnet. I 2012 ble loven om fremmede agenter vedtatt. Hensikten var å strupe makten til organisasjoner som blant annet jobber med menneskerettigheter, sosiale spørsmål, klima og miljø. Slike organisasjoner får ikke støtte av russiske myndigheter, og mange av dem er avhengige av penger fra utlandet. Da agentloven ble innført, måtte alle organisasjoner som fikk støtte fra utlandet registrere seg som «fremmede agenter». Alt av brosjyrer, nettsider og annet informasjonsmateriell måtte merkes med dette stempelen. Det skulle se ut som de var spioner eller forrædere – og gradvis ble stemmen fra sivilsamfunnet dempet.

I 2022 ble agentloven ytterligere strammet inn, og andre lover har kommet til. I 2023 ble WWF Russland, Greenpeace, Bellona og andre utenlandske miljøorganisasjoner erklært som uønskede i Russland, noe som gjør det kriminelt for russiske enkeltperso-

ner å samarbeide med dem. De forlot landet kort tid etter.

Flere aktivistgrupper

– Forholdene har blitt verre de siste to årene, og det er en fortsettelse av en trend som begynte da Putin kom til makten, forteller Servetnik.

Han forteller at samtidig som de tradisjonelle miljøorganisasjonene har blitt svekket, har man sett fremvekst av en rekke aktivistgrupper. De er ikke så opptatt av globale miljøproblemer, men jobber med lokale saker som å stanse søppelfyllinger, bygging av fabrikker, byggeprosjekter, gruvevirksomhet, hogst og inngrep i naturområder.

– Slike grupper kan ha aksjoner hvor de blokkerer byggeplasser og setter seg i veien for anleggsmaskiner, for eksempel. Vi ser mer og mer av dette, sier Servetnik.

Slik aksjonisme er ikke uten risiko. De som protesterer kan bli arrestert, bøtelagt, banket opp eller fengslet. Noen blir også utsatt for falske anklager, enkelte blir bare

borte. Ifølge Servetnik blir omtrent én miljøaktivist i året enten drept eller dør under uklare omstendigheter, og slike saker blir ikke ordentlig etterforsket av politiet.

– I det siste har vi også sett en ny trend der folk blir tvunget til psykiatrisk behandling. De blir kalt inn til undersøkelser og kan bli lagt inn på klinikker. Når det skjer, har vi ingen muligheter til å kontakte dem og følge dem opp, forteller Servetnik.

Håp i håpløs situasjon

– Hva tenker du om fremtiden, ser du muligheter for forandring?

– Jeg ser i alle fall muligheter for å fortsette. Vi har fått mange miljøeiere og har sett noen positive endringer, også i denne vanskelige tiden. Folk har greid å stanse en rekke utbygginger og andre miljøskadelige tiltak. Hvis dette er mulig i dagens Russland, bør det være mulig i fremtiden også, sier Servetnik.

Han tror at grasrotaktivismen vil vokse – ikke bare i Russland, men over hele verden. ➤

Protest mot bygging av en motorvei gjennom Khimki-skogen utenfor Moskva i 2011. Siden den tid har miljøbevegelsen fått det mye verre, men selv i dag er det folk som aksjonerer for å redde natur.

Foto: Daniel Beilinson, CC BY-SA 2.0

– Folk vil kreve rettighetene sine tilbake, og de vil forsvare den naturen som er viktig for dem. Jeg er håpefull, sier Servetnik.

Anonym, men ikke uten stemme

Men ikke alle som jobber med miljøsaker i Russland er aktivister. Det finnes et stort antall mennesker som i det stille arbeider mer faglig med miljøsaker. Natur & miljø har snakket med en av dem. Av hensyn til sikkerhet, kan denne miljøverneren ikke stå fram med navn eller andre detaljer.

– Vi driver mye med opplæring og støtte til folk som jobber med miljøsaker i sitt nær-

område, forteller miljøverneren.

Hen er i en gruppe som kan hjelpe til med konsekvensutredninger, ulike undersøkelser, prøvetaking, dokumentering av miljøskader og skriving av rapporter.

– Vi hjelper folk med å undersøke tilstanden til miljøet, foreslår løsninger og viser dem hvordan de kan jobbe videre med saken.

– I områder med forurensning kan man gjøre laborietester og sertifisere resultatene, og så kan man gå til lokale myndigheter og forsøke å finne kilden. Dette er en lovlig måte å jobbe på. Noen ganger fungerer det, andre ganger fungerer det ikke.

Var mer aktive før

– Hva synes myndighetene om arbeidet dere gjør?

– Jeg tror de fleste myndigheter er likegyldige overfor våre aktiviteter. Vi prøver å være forsiktige. Før 2022 var vi mye mer aktive. Vi fulgte flere politikkområder og la fram våre synspunkter og krav til myndighetene. Men nå gjør vi ikke dette. Vi forsøker å beskytte oss selv ved ikke å være veldig krevende.

– Er dere i fare på grunn av arbeidet dere gjør?

– Det er vanskelig å svare på. Vi føler at vi er trygge hvis vi passer på å være veldig

forsiktige, men det er ikke så lett. Skal vi gi slipp på prinsippene våre for å tilpasse oss, eller skal vi følge prinsippene våre og risikere å bli likvidert? Dette er vurderinger vi står i hele tiden.

– *Hvordan føles det å arbeide under slike forhold?*

– Det viktigste er fellesskapet med like-sinnede. I familier har vi ofte ulike holdninger og perspektiver, og det hender vi ikke alltid forstår hverandre hjemme. Men når vi kommer til kontoret, føles det som å komme hjem til en annen familie. De beste dagene er når vi samles der. Da kan vi støtte hveran-

dre mentalt, dele erfaringer og virkelig være der for hverandre. Det gir en enorm styrke og hjelp i hverdagen.

– *Hva tenker du om fremtiden?*

– Jeg er ikke veldig optimistisk. For ti år siden hadde jeg et håp om positive endringer. Men nå tror jeg ikke jeg kommer til å oppleve det. Ikke misforstå, jeg tror selvfølgelig at endringer vil komme, men kanskje etter min tid. Vi har et russisk ordtak som sier: *La oss gjøre det vi kan, og la det bli slik det blir.* Så, med tiden, vil vi kanskje vinne tilbake et bedre Russland. Hvem vet. ■

Fortsetter samarbeidet

Helt siden slutten av 1980-tallet har Naturvernforbundet samarbeidet med russiske miljøvernere. Skulle de bryte forbindelsen da Russland gikk til krig mot Ukraina?

Naturvernforbundet samarbeider med russisk miljøbevegelse om flere miljø-saker innen naturvern, klima, avfall og atomsikkerhet. Samarbeidet mellom russiske og norske myndigheter er lagt på is på grunn av Russlands krig i Ukraina. Naturvernforbundet har likevel fortsatt.

– Vi har kontakt med russiske miljøgrupper og enkeltpersoner over hele Russland. De har fått til mye under vanskelig forhold. For hvert år har presset fra myndighetene blitt verre. Helt vanlige miljøvernere, som ligner på folk i Naturvernforbundet, er i en kjempevanskelig situasjon, sier Kjersti Album, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

– *Mange brøt båndene da Russland gikk til fullskala invasjon av Ukraina. Hvorfor har dere fortsatt?*

– Fordi det fortsatt er mulig å jobbe med natur og miljø i Russland. Så lenge det er bra organisasjoner og grupper som ønsker kontakt med oss, og det i hele tatt er mulig, har vi ønsket å holde samarbeidet gående, sier Album.

– Men det er et godt spørsmål, for det er viktig at vi ikke bidrar til å legitimere russiske myndigheter på noen måte. Vi har også måttet begrense og tilpasse vårt samarbeid slik at vi ikke setter våre kolleger i større fare. Presset på naturen bare øker. Det er bra at Russland har et sivilsamfunn og mange som ønsker å ta vare på naturen. Det vil i seg selv styrke folks medvirkning og demokratiet, sier Album. ■

Kjersti Album, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Foto: Ane Øvrebo

Det blinde øyet og det døve øret

Wenche Skorge
Styremedlem i Naturvernforbundet i Rogaland

Konklusjonen deres er at effekten av letestans for norsk velferd vil være beskjeden.

Skrivende stund saumfarer letemannskaper i Valencia-regionen underjordiske garasjer på leting etter omkomne etter flomkatastrofen. Så langt er over 200 mennesker bekreftet døde, antallet savnede er ennå er ukjent.

Flommen er den verste i moderne spansk historie. 5000 soldater deltar i redningsoperasjonen, den mest omfattende militære innsats i Spania i fredstid noensinne.

«Det er ingen tvil om det, dette styrtregnet ble intensivert av klimaendringene» sier Dr. Friedrich Otto, klimaforsker ved Imperial College i London. Han er også leder av World Weather Attribution, en forskningsorganisasjon som analyserer sammenhengene mellom ekstremvær og klimaforandringer. Ifølge deres studier ble styrtregnet i Valencia-regionen 12 prosent mer intenst og dobbelt så sannsynlig som før oppvarmingen på nærmere 1,5 grader.

De dårlige klimanyhetene hagler. Verdens skoger var i 2023 en kilde til netto utslipp, tallet være branner. Enkelte forskere mener Golfstrømmen står i fare for å destabiliseres. Polene, Grønland og verdens breer smelter i faretruende tempo, for å nevne noe.

Inneværende år ligger an til å bli det varmeste i nyere historie, og passere 1,5 grader i forhold til førindustriell tid. Ifølge WHO, Verdens helseorganisasjon, dør over 175 000 europeere hvert år av hete allerede, og tallet ligger an til å øke. Summen av studier og vitenskapelige fakta viser utvetydig at klimaet på jorden endrer seg i høyt tempo, og at vi er i en krisesituasjon.

Meanwhile i Stavanger, som det heter, er KåKånomics akkurat avsluttet, Nordens største, beste og morsomste økonomifestival, ifølge arrangørene. Oljeleting og velferd var ett av temaene. Økonomiprofessor Knut Einar Rosendahl fra NMBU la fram et notat han, forsker Ådne Cappelen og stipendiat Emil Karlsen nylig har utarbeidet. Kon-

klusjonen deres er at effekten av letestans for norsk velferd vil være beskjeden.

I debatten som fulgte deltok blant andre leder av Næringsforeningen i Stavanger, Harald Minge. Karakteristisk for aktørene som pusher på for mer leting, lot Minge være å forholde seg til innholdet i studien.

Panelet var underveis også innom det regjeringsoppnevnte Klimautvalget 2050 sin rapport. Den inneholder en skisse til en realistisk klimomstilling i tråd med Paris-avtalen. «Vi var jo enige om den rapporten skulle legges bort» kommenterte Minge i en bisetning før han fortsatte på sin argumentasjon for mer olje.

De såkalte styringspartiene Ap og Høyre tar klimapolitikken på alvor i festtaler, men ikke i praksis. «Utvikling, ikke avvikling» er Aps slagord, men politikken er dekkende for begge partier. For den som måtte lure på hva den består i, har AUF-leder Astrid Hoem definert den ganske presist: «Jeg kaller det «litt sånn drill, baby drill»-politikk.»

I forslaget til nytt program for Ap er det bare AUF som ønsker at oljeleting skal begrenses til felt der det allerede er infrastruktur. Høyre på sin side flørter med åpning av Lofoten.

Regjeringen skuffer med å legge fram et høringnotat som ikke skjerper klimamålene fram mot 2035, slik Paris-avtalen legger opp til at vi skal. Tvert imot kan klimapolitikken bli svekket.

Både Ap og Høyre er under press fra industri- og næringsinteresser. Skattepakken til oljebransjen i forbindelse med epidemien ble for raus, erkjenner Erna Solberg i ettertid. Næringen solgte inn bønner om skattelettelse med trusler om tap av arbeidsplasser og teknologisk kompetanse. I ettertid viser det seg at skattepakken bidro til storstilt innleie av utenlandsk arbeidskraft. Interessen for grønn omstilling i olja er svakere nå enn på flere år.

Oljeselskapene breier seg i den offentlige

Innbyggere redder eiendeler blant vrakrester etter den ødeleggende flommen i Valencia i Spania i slutten av oktober 2024.

Foto: danr13 / Istockphoto

debatten ved å bruke argumenter som går langt utover det som er deres rettmessige domene. Strengt tatt er det i hovedsak begrenset til bransjens rammevilkår. Verken finansieringen av «velferden vår» eller Norges rolle i krig og konflikt skal defineres av oljeselskapene. Eller oljefaglige direktorater for den saks skyld.

Særlig trist er det at fagbevegelsen som en gang i tiden stod for internasjonal solidaritet, nå gir klimaofrene en kald skulder. Frode Alfheim, leder i det fusjonerte Fagforbundet Styrke, sier det rett ut: «Forbundet skal framstå som et sterkt og tydelig oljeforbund». Ansvarlighet for oljeselskapene er i Alfheims verden å ha «en aggressiv letepolitikk».

De mektiges ubendige vilje til å vende det blinde øyet og det døve øret til klimavitenskapen og ødeleggelsene som følger med, er nedslående.

Norge er ett av verdens rikeste land, men vi kan selvsagt ikke løse alle verdens problemer alene. Det er imidlertid gode grunner til at vi skal utvise lederskap i møte med klimakrisen.

For det første har vi høye utslipp per capita, ti ganger mer enn mange land i Afrika og Asia.

For det andre: Noen må gå foran. Norge som en stor oljeprodusent «pønsjer» over vektclassen sin på dette feltet. Norges veivalg vil bli lagt merke til. For det tredje: Vi har tjent oss rike på krisen. Vi har moralsk plikt til å yte vår skjerv og vel så det.

I en mer uskyldig tid kalte Bjørnstjerne Bjørnson den norske flåten for «våre ære og vår makt». Selv om synet på næringen er blitt mindre romantisk, har begrepet overlevd.

Hva med oljen om hundre år? Skal vi fortsatt kunne pynte oss med suksesshistorien «Lykkeland»?

Eller har oljehistorien blitt til «vår skam og vår avmakt» i en klimadegradert verden?

Skal framtidens barn legge blomster ved minnesmerkene over vår tids politiske ledere, eller skal de kaste gjørme på dem, som flomofrene gjorde med den spanske kongen da han kom på besøk til dem?

Valgene vi tar de neste årene vil avgjøre. ■

De mektiges ubendige vilje til å vende det blinde øyet og det døve øret til klimavitenskapen og ødeleggelsene som følger med, er nedslående.

Kjuke:

Skogens vakre nedbryter

Fortvil ikke over at sopp-
sesongen er over. Når
du fordyper deg i kjuke-
nes verden blir skogturen
aldri kjedelig!

Tekst: LISE HELSET EIDE
le@naturvernforbundet.no

Du har helt sikkert sett dem; «hattene» som vokser ut av gamle trestammer eller «tallerkenene» som ligger stablet under gammel ved. Kjukene er en naturlig og viktig del av skogen, men likevel viet lite oppmerksomhet. Kanskje skyldes det den litt morbide rollen den har i økosystemet, som en utrettelig nedbryter av dødt trevirke. Eller kanskje er det fordi den

Knuskkjuka (*Fomes fomentarius*) er en flerårig, hovformet og trehard kjuke, opptil 15 cm høy og bred. Den er lett gjenkjennelig med sin tydelige hatteform.

Istockphoto

Tårekjuka

Storporet flammekjuka

Raggkjuka

Rødrandkjuka

Taigahvitkjuka fra Pasvik

Alle foto: Erik Kagge

kommer i så mange former og fasonger at det er vanskelig å skjønne at det er en art.

Og når sant skal sies, er den heller ikke det.

– Kjuka er en fellesbetegnelse på sopper som produserer og sprer sporene sine i porer, i motsetning til for eksempel rørsopper og skivesopper, forteller biolog Erik Kagge.

Han er lidenskapelig opptatt av kjuker, og har sett mange av de over 260 artene som finnes her til lands. Og stadig oppdages det nye.

– De fleste kjukene er nedbrytere, men noen danner sopprot til trær, og noen er parasitter, sier han og fortsetter:

– Og soppen er mye mer enn bare det vi ser eller plukker. Fruktlegemet er det som stikker fram, mens resten av kroppen er lange tråder som kalles for mycel. De vokser inni treet. Så hvis du har en kjuka på epletreet ditt hjelper det ikke å fjerne kjuka.

Soppen er fortsatt i treet og vil danne et nytt fruktlegeme. Det er også grunnen til at du kan plukke sopp samme sted år etter år på samme plass, legger biologen til.

Trenger vi kjuker?

Naturen er levende, og det betyr at alt før eller siden skal dø. Det er mye dødt organisk materiale med energi og næring som naturens beboere gjerne vil ha nytte av. Derfor finnes det et rikt utvalg av nedbrytere som tar næringsstoffer fra det døde og bruker det selv eller gjør det tilgjengelig for andre.

– Blomster og små vekster er lett nedbrytbare, men store trær er det verre med. De vil

Erik Kagge er feltbiolog og naturveileder i Naturvernforbundet Oslo og Akershus.

Foto: Håkon Eide

gjærne leve lenge og stå støtt i vær og vind. Derfor inneholder de stoffer som cellulose og lignin, som gjør dem tunge å bryte ned. Og det er her blant annet kjukene kommer inn, forklarer Kagge.

Noen arter som rødrandkjuka og rotkjuka kan gå på svake og nylig døde trær. De starter å bryte ned cellulose og ligninen så bindingene blir så svake at de faller.

– Siden soppenes mycel er tynne tråder kan de trenge gjennom områder som andre organismer ikke klarer. Når

disse kjukene har spist det som enzymene deres klarer å bryte ned, dør de ut. Da er det lettere for andre arter å komme

til, som andre kjuker og insekter, forklarer Kagge.

Denne formen for nedbryting kalles hvit-råte, for veden blir seendes lys ut. Dette er i motsetning til brunråte, der bare cellulosen brytes ned og det brune ligninet blir igjen.

Hvor finner vi kjuker?

Hvis du ønsker å se fine kjuker, bør du dra til en skog med mye død ved. Og vil du ha et mangfold av kjuker, bør du dra til en skog som ikke har vært berørt av mennesker og tømmerhogst på noen hundre år. Kagge anbefaler skogreservater.

– Man må bare huske at i naturreservatene er det ikke lov å plukke eller skade soppene, så man kan bare nyte nærværet og kanskje ta et bilde. Ellers kan man gå i parker eller alleer hvor det er mange gamle trær og se etter skader. Da vil du finne helt andre kjuker enn de som bor i granskogen, poengterer han.

De fleste artene kjuker vil du imidlertid aldri få øye på. Det er bare noen få arter som vokser tydelig på stammen og er harde og store som knuskkjuka eller rødbrandkjuka. De fleste vokser under stokken på bakken og sees kun ved å snu stokken eller stikke et speil under. Da kan du får øye på tynne hvite skorper med porer.

– På noen kjuker kan fruktlegemet vokse lenge og bli over 40 år. Hos de aller fleste vokser imidlertid et fruktlegeme ut hvert år eller når det er gunstig, sier Kagge og legger til at de aller fleste kjukene skiller mellom nåletrær og løvtrær. Noen er lojale mot kun ett eller et fåtall treslag, mens andre er mer ukritiske.

Bli med i Kjukelaget!

■ Lyst til å lære mer om kjuker? **Kjukelaget** er et forum for alle som er interessert i vedboende sopp, med hovedfokus på kjuker og barksopper. Formålet med Kjukelaget er å øke kunnskapen om kjuker og barksopper og å arbeide for å fremme det biologiske mangfoldet gjennom kartlegging av arter på sine turer.

Facebookgruppa **Kjuker og barksopp i Norge** har over 4800 medlemmer, og plass til flere. Her kan du få svar på alt du lurer på om arten.

Raggkjuka (*Trametes hirsuta*) på felt tre, tatt på Mørekyten.

Foto: Lise H Eide

Mange bruksområder

Opp gjennom historien har kjuker vært brukt til mye forskjellige. Ismannen Ötzi som levde for over 3000 år siden og ble funnet i alpine, hadde to kjuker på seg. Den ene var knivkjuka, som han trolig brukte som medisin mot innvollsorm. Han hadde også en lærpose med en knuskkjuka. Det er en art som har flere bruksområder; Kjøttet som kalles for *amadou*, brukes av fluefiskere for å tørke flua, og kan også bankes ut til et lær og lages hatter av. Det kan tørkes og kokes med aske og lage knusk som er lett antennebart.

– Og så kan det brukes til å frakte glør, noe trolig Ötzi gjorde. Ild var vanskelig å lage og hadde du først fått en ild, ville du gjerne beholde den. Tørker du en knuskkjuka og deler den i to kan du legge et glør i knuskkjuka. Der vil den ligge og gløde i mange timer, forteller Kagge som selv har testet ut dette. Da glødet det i nesten tre timer!

Kagger er imidlertid mest fascinert av økosystemene som kjukene lever i og deres samspill. Så bruksområdene til kjukene er ikke noe han fokuserer mye på.

– Jeg synes ikke all fascinasjon for natur skal baseres på nytten naturen og dens arter har for oss, slår Kagge fast.

Lite artskunnskapen

De fleste har en formening om hva en kjuke er, men få kjenner til mangfoldet og egen-

Dette kan kjuker brukes til:

- Dekorasjon / pynt hjemme.
- Mat: Det er ikke mange kjuker som egner seg til mat, men fåresoppen er ett unntak. Svovelkjuka kalles for «Chicken of the woods» og er en ettertraktet sopp i USA. I Norge regnes den imidlertid ikke som matsopp, siden noen har fått problemer med den.
- Medisin: Noen bruker kjuker som rødbrandkjuka, kreftkjuka og silkekjuka som naturmedisin og lager te eller sprituttrekk av dem. Det er lite eller ingen forskning som viser noen sikker effekt av dette, så dette er det alle grunner til å sette spørsmålstejn ved. Kjuker har også blitt brukt tradisjonelt mot blødende sår, liktørner og hudbetennelser.
- Farging: Kanelkjuka kan brukes til å farge garn, og er en av få arter som gir lillafarge. Den er imidlertid giftig – så hold tunga rett i munnen!
- Knivhylse: Knivkjuka sto også før i våpenrommet i noen kirker hvor folk satt fra seg tollekniven sin.

skapene som definerer arten. Det er heller ikke mange som vet hvor viktige kjukene er for skogen som økosystem.

– Kjuker misoppfattes ofte som skadegjørere, men er tvert imot noe som kan starte livet i skogen. Den gjør død ved tilgjengelig for tusenvis av andre arter som kan ta nytte av den.

Mange av kjukene er veldig spesialiserte, dette gjør at nesten halvparten av artene vi har i Norge er rødlista.

– Kunnskapen om kjuker er lav i Norge, men det gjelder de fleste artsgrupper i landet. Arter som tilsynelatende ikke har noen direkte nytte for oss mennesker, bryr de færreste seg om. Men naturens egenverdi er noe kjuker virkelig kan vise fram, for de er både flotte å se på og nødvendige for at vi kan gå i skogen, sier Erik Kagge og legger til;

– Uten et stort mangfold med kjuker hadde hele skogen sett ut som et stort spill med mikado! ■

Kilde: kjukelaget.soppognyttevekster.no

Det er fri jakt på ekorn mellom 1. november og 15. mars.

Foto: Jan Rabben

Ekornjakt gjennom vinteren

■ Visste du at det er lov å skyte ekorn? I hele Norge er det jakt på ekorn i fire og en halv måned vinterstid.

Fra 1. november og fram til 15. mars kan alle jegere som ønsker det skyte ekorn. Det er heller ingen begrensning på hvor mange dyr som kan skytes. Ekorn er ikke

mat og trolig kastes ekorn som skytes eller de stoppes ut. De siste ti årene er det skutt mellom 860 og 1790 ekorn per år i Norge – for moro skyld.

Ekorn finnes stort sett i hele landet, men var mer vanlig for en del tiår siden. Forskerne konkluderer med at ekornbestandens

utvikling er ukjent. Kunnskap om ekornets bestandsforhold og bestandsutvikling er svært dårlig kjent, og det forskes lite på arten. På tross av dette tillater myndighetene at det er jakt på ekorn hele vinteren.

Det er en grunn til at elver er vernet

■ Den siste tiden har flere tatt til orde for å bygge ut ny kraftproduksjon i vernede vassdrag. Naturvernforbundet vil ha seg frabedt at vernede juveler i norsk natur ødelegges.

– Alle elvene som er varig verna mot kraftutbygging har spesielt store naturverdier. Det fins ikke skånsom utbygging i verna vassdrag. Derfor sier vi nei til dette, sier Rebecca Biong, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Svært mye av vassdragsnaturen i Norge er negativt påverka av vannkraftanlegg. Men 390 elver og fosser er så verdifulle at de er varig verna mot kraftutbygging. Flere partier og politikere ønsker nå å åpne for kraftutbygging selv i de verna vassdragene.

Regjeringen vil også åpne for kraftutbygging der utbygging kan hindre flomskader. Det er en viktig oppgave å forhindre flomskader, men dette kan gjøres på bedre måter enn ved kraftutbygging. Flomvern og påstått kraftunderskudd må ikke brukes som brekkstang for å bygge ut varig verna elver. Vern betyr vern.

Skurvedalsåna renner ned mot Lysefjorden. Den er en av elvene som ikke er vernet, men burde ha vært det, ifølge Naturvernforbundet.

Adopter en lokalpolitiker!

■ Verden har allerede funnet langt mer olje og gass enn vi kan ta opp av hensyn til klimaet. Likevel fortsetter Norge å lete etter mer. Skal vi ha en sjanse til å nå klimamålene, må vi endre norsk oljepolitikk – og Naturvernforbundet har nå en kampanje der du kan være med på å gjøre akkurat dette.

Målet for kampanjen er at Norge skal slutte å dele ut nye letelisenser, og legge en plan for slutfasen av norsk oljeproduksjon. Hvis de styrende partiene skal gå med på dette, må det komme et press fra lokale deler av partiorganisasjonene. Naturvernforbundet oppfordrer derfor til å lage arrangementer, kontakte media og holde kontakt med lokalpolitikere over hele landet for å øke presset for en styrt og kontrollert avslutning på det norske oljeeventyret.

– FN har bestemt at alle land skal omstille seg vekk fra olje og gass, av klimahensyn. Norge må ta disse signalene på alvor, og planlegge for hva vi skal gjøre etter olja, heller enn å fortsette å lete etter mer olje og gass. Vi må heller sikre en rettfærdig og forutsigbar omstilling som

Det inviteres til dugnad for å endre norsk oljepolitikk. Kan Naturvernforbundets kampanje «Adopter en lokalpolitiker» bidra til å endre politikken i mer klimavennlig retning?

Illustrasjon: Anne Line Fjeldstad

gir trygge, varige arbeidsplasser som ikke baserer seg på klimagassutslipp, sier Helga

Lerkelund, prosjektleder for Naturvernforbundets oljearbeid.

Kollsnes gassbehandlingsanlegg, endestasjon for den planlagte kraftlinjen.

Foto: Øyvind Sætre/Gassco/norskipetroleum.no

Bedre forslag til ny kraftlinje

■ En ny kraftlinje planlegges mellom Samnanger og Kollsnes. Flere av traséforslagene vil legge beslag på mye natur, spesielt i kommunene Alver, Vaksdal og Osterøy. Naturvernforbundet i Hordaland arbeider for en trasé som gjenbraker mest mulig av tidligere traseer for kraftlinjer, og som ikke vil ødelegge nye naturområder.

Det er lansert et alternativ med luftledning parallelt med eksisterende traseer fra Samnanger via Myrdalsvatnet til Arna og Jordalen, og derfra sjøkabel så godt som hele strekket fra Eidsvåg til Kollsnes. Det er et langt bedre alternativ enn de fleste som har vært vurdert. Naturvernforbundet vil, sammen med FNF og Bergen Turlag, følge saken fremover. NVE forbereder høring om kraftlinjen.

Lokallag og demonstrasjon i Dalane

■ Rundt 1000 personer møtte opp til fakkeltog mot gruveplaner i Egersund i Rogaland. I etterkant av demonstrasjonen er det startet et nytt lokallag av Naturvernforbundet i Dalane.

Naturvernforbundet har engasjert seg i denne saken, og på landsmøtet i november i år ble en uttalelse fra Rogaland vedtatt. Den sier blant annet at det planlagte arealinngrepet i Dalane samlet sett vil være det mest omfattende i Rogaland i moderne tid. Gruvedriften vil gi dramatiske konsekvenser for både befolkning og natur. Planområdet berører 62 gårdsbruk, 8400 mål jordbruksjord, 2000 mål myr, lakseførende vassdrag og betydelige naturverdier. Naturvernforbundet mener at konsekvensene i sum er uakseptable, og at prosjektene må skrinlegges jo før jo heller.

At så mange møtte opp på demonstrasjonen, tolkes som et svært tydelig signal om at lokalsamfunnet ikke ønsker disse planene velkommen og at lokalpolitikere må avvise gigantprosjektet til Norge Mineraler AS så snart som mulig.

– Budskapet var klart; kampen mot gruveplanene er langt fra over. Den har så vidt begynt, skrev lokalavisa Dalane Tidende etter arrangementet.

Truls Gulowsen
Leder i Naturvernforbundet

Vi gir oss aldri, og vi blir stadig flere

Kjære medlem, først av alt: Tusen takk for arbeidet dere gjør for naturen, tusen takk for et motiverende landsmøte i Trondheim, og en stort personlig takk for tilliten til å få lede denne fantastiske og mangfoldige organisasjonen i to nye år!

Vår folkebevegelse gjør en viktig forskjell, og det gir ekstra tyngde og respekt at vi er demokratisk forankret med lokallag over hele landet. Som du kan lese i dette nummeret, er det takket være grundige avsløringer fra våre engasjerte medlemmer at vi kan imøtegå skognæringens skjønning av dagens flatehogst-baserte skogbruk, både her og gjennom NRKs grundige dekning det siste året. Vi har grunn til å forvente store endringer.

Mitt inntrykk er at stadig flere ser at alt ikke er helt i orden ute i naturen, selv ikke i Norge. Forskerne og vi har sagt det lenge, men naturkrise, natursorg, naturkjærlighet, klimahandling og omstilling er likevel blitt vanligere ord mange steder i det siste. Det lover godt.

Likevel er det desto mer frustrerende å se en regjering og politisk elite som så til de grader er ute av takt med både folk flest sin nye naturforståelse, internasjonale forpliktelsener og vitenskapens klare råd når det gjelder hastverket med å stoppe klimændringene, fase ut avhengigheten av fossile brensler og beskytte de gjenværende delene av fungerende natur-økosystemer.

Senterparti-Arbeiderparti-regjeringens statsbudsjett, som ble lansert som «et historisk løft for naturen», viste seg å inneholde både massive kutt i skogvernet, smålig fjerning av «natursats» og «klimasats», og erkjennelse av at vi ikke er på vei til å nå våre egne klimamål, uten å foreslå nye tiltak. Den lenge varslete «naturmeldinga», som skulle være Norges oppfølging av Naturavtalen i Mon-

treal, krasjlandet først på en pressekonferanse på Biltema og har ikke blitt særlig bedre.

Til tross for presise beskrivelser av alvorret for villrein, villaks, Oslofjorden, sjøfuglene, klimaet, korallrevene, naturskogen, det artsrike kulturlandskapet og problemet med kommunal bit-for-

Likevel er det desto mer frustrerende å se en regjering og politisk elite som er så til de grader ute av takt med folk flest sin nye naturforståelse.

bit-nedbygging, er mangelen på konkrete politiske mål og tiltak i Naturmeldingen fullstendig lammende. Kanskje Stortinget rydder litt opp, men ansvarsfraskrivelsen fra regjeringen er rett og slett uakseptabel. Saken blir ikke bedre av at regjeringen har sendt nye klimamål for 2035 på høring som de selv innrømmer vil bryte med løftene vi har gitt i Parisavtalen, og fortsatt nekter å starte arbeidet med en omstillingsplan for oljenæringen. Det er helt utrolig.

Men vi gir oss aldri, vi blir stadig flere, og vi vet vi har rett. Tusen takk!

Kontaktinformasjon

www.naturvernforbundet.no
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge
☎ 23 10 96 10
✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: Leder: Håkon Borch ☎ 970-67-685
Fylkessekretær: Martine Stave ☎ 984-09-856

OSLO OG AKERSHUS: ☎ 22 38 35 20.
✉ noa@naturvernforbundet.no
Leder: Nikolai Norman ☎ 918-44-282
Fylkessekretær: Håkon Eide Gundersen ☎ 452-42-528

INNLANDET: ✉ innlandet@naturvernforbundet.no
Leder: Ole Midthun ☎ 916-94-760
Fylkessekretær: Amund Hagen Kristiansen ☎ 416-51-370

BUSKERUD: ✉ buskerud@naturvernforbundet.no
Leder: Martin Lindal ☎ 996 04-555
Fylkessekretær: Tor Kristian Eriksen ☎ 908-81-997

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no. Leder: Christopher Gallaher ☎ 918-09-890
Fylkessekretær: Odin Thune ☎ 988-00-768

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no.
Leder: Helge Granlund ☎ 905-48-858
Fylkessekretær: Odin Thune ☎ 988-00-768

AGDER: agder@naturvernforbundet.no
Leder: Peder Johan Pedersen ☎ 456-05-646
Fylkessekretær: Marie Kvalheim Nilsen ☎ 958-81-823

ROGALAND: ✉ rogaland@naturvernforbundet.no
Leder: Hallgeir Langeland ☎ 930-63-633
Daglig leder: Gaute Henriksen ☎ 966-10-221

HORDALAND:
✉ hordaland@naturvernforbundet.no.
Leder: Tom Skauge ☎ 473-17-451
Fylkessekretær: Pål Fidjestøl ☎ 911-58-009

SOGN OG FJORDANE:
✉ sognogfjordane@naturvernforbundet.no.
Leder: Hanna Lie Bakken ☎ 913-74-954
Fylkessekretær: Stina Skjerdal ☎ 482-87-429

MØRE OG ROMSDAL:
✉ moreogromsdal@naturvernforbundet.no.
Leder: Jannicke Totland Due ☎ 950-09-792
Fylkessekretær: Øystein Folden ☎ 918-12-542

TRØNDELAG: ✉ trondelag@naturvernforbundet.no
Leder: Magne Vågsland ☎ 926-24-086
Fylkessekretær: Ann Kathrin Jantsch ☎ 473-06-529

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no
Leder: Frode Solbakken ☎ 950-49-679
Fylkessekretær: Lisa Rokkan ☎ 469-65-014 – ut desember, har sagt opp stillingen

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no
Leder: Per Inge Guneriusen ☎ 467-94-363
Fylkessekretær: Kristin Dahl ☎ 466-33-241

FINNMARK: ✉ finnmark@naturvernforbundet.no
Leder: Kjell Derås ☎ 995-73-855
Fylkessekretær: Lone Bjørkmann ☎ 991-54-396

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no
☎ 23 32 74 00. Web: www.nu.no.
Leder: Gytis Blaževičius. Daglig leder: Vilja Helle Bøyum

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.
✉ organisasjon@naturvernforbundet.no

Vil bremse gruvedrift på havbunnen

■ Nordisk Råd har vedtatt en resolusjon som krever at man trykker på pauseknappen når det gjelder gruvedrift på havbunnen.

Vedtaket er en klar advarsel til Norge, mot norske planer om å legge til rette for gruvedrift i store områder i Grønlandshavet, langs den midtatlantiske rygg. Naturvernforbundets leder, Truls Gulowsen, roser Nordisk råd for å ta ansvar for dyphavets fremtid.

– Dette er et kraftig signal til Norge om å ta truslene mot dyphavet på alvor. Når våre nordiske naboer er enige om at havbunnen bør beskyttes, kan ikke Norge stå på sidelinjen og overse advarslene.

Mens Danmark, Finland og Sverige allerede støtter et føre-var-prinsipp og har stilt seg bak et moratorium, viser resolusjonen fra Nordisk råd behovet for at alle nordiske land, inkludert Norge, tar ansvar. Nå forventes det at medlemslandene rapporterer tilbake til rådet innen tre måneder om hvilke skritt de tar for å etterkomme anbefalingene i resolusjonen.

Norge står alene i Norden om å støtte gruvedrift på havbunnen.

Illustrasjon: Per Ragnar Møkleby/WWF

Foto: Kathryn James/CC BY 2.0

Øysprengning stoppet

■ Gildeskål kommune setter ned foten for en plan om å sprengne ned øyer for oppdrett. – Dette er en virkelig god nyhet, en stor seier for naturen og friluftslivet, sier Naturvernforbundets leder Truls Gulowsen.

Naturvernforbundet var tidlig ute med å engasjere seg imot planene om landbasert oppdrett på Feøya i Fleinvær i Nordland. Hadde planene blitt realisert, ville det medført nedsprengning av en totalt urørt øy midt i dette rike naturområdet, og det ville gitt store negative konsekvenser for hele økosystemet i Fleinvær. Nå har Gildeskål kommune vendt tommelen ned.

– Gildeskål kommune fortjener skryt for sitt planfaglige arbeid, der vi opplever at hensynet til naturen er i fokus. I tillegg er de mange faglige innspillene fra ulike organisasjoner, blant annet oss, og fra engasjerte innbyggere med lokalkunnskap om de store naturverdiene i Fleinvær blitt hørt, sier Gulowsen.

– Vi forventer at Gildeskål kommune følger opp sin nye arealplan og at det nå ikke vil bli noe oppdrett i dette øyparadisiet. Vi mener at slike anlegg bør legges til allerede industrialiserte «gråe arealer», sier Gisle Sæterhaug i Naturvernforbundet i Salten.

– Burde ha skrinlagt ny rullebane

■ Naturvernforbundet forstår ikke hvorfor Regjeringen ikke skrinlegger alle planer om en tredje rullebane på Gardermoen.

– Det er svært uheldig at utvalget lar seg lure av ukritiske trafikkøkningsprognoser istedenfor å ta virkeligheten etter koronapandemien på alvor. Klimavirkeligheten krever at vi reduserer flytrafikken, ikke øker den. Konklusjonene fra Klimautvalget 2050 burde ha lagt rammene for utviklingen av flytrafikken. Derfor burde det ha vært lett å si tvert nei til en tredje rullebane på Gardermoen i dag, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

I september kom en rapport fra et ekspertutvalg som har ettergått planene om en tredje rullebane. De mener at trafikkprognoser viser at det kan bli behov for en slik rullebane mot slutten av 2040-tallet, og vil derfor holde planene i live.

Naturvernforbundet sier kontant nei til en tredje rullebane på Gardermoen. Rullebanen og tilhørende utbygginger vil gi

Trengs det virkelig en tredje rullebane på Gardermoen? Nei, sier Naturvernforbundet, og vil skrinlegge planene.

Foto: Avinor/Catchlight

store inngrep i natur og matjord. Den vil legge til rette for en kraftig vekst i flytrafikken, fra et allerede skyhøyt nivå. Det er ingen ting i globale trender som tilsier at flytrafikkens miljøutfordringer og høye energibehov vil avta drastisk.

– Vi mener utvalget begynner i feil ende. Hvilket omfang av flytrafikk tåler kloden? Det burde vært det sentrale spørsmålet, sier Gulowsen.

Tilbakeblikk

I denne spalten får du et tilbakeblikk på Naturvernforbundets mer enn 100 år lange historie i naturens tjeneste, hentet fra arkivet med medlemsblader og årsmeldinger.

25 år siden Oljesvart politikk

■ I 1999 var Naturvernforbundet bekymret over regjeringens oljepolitikk, da som nå.

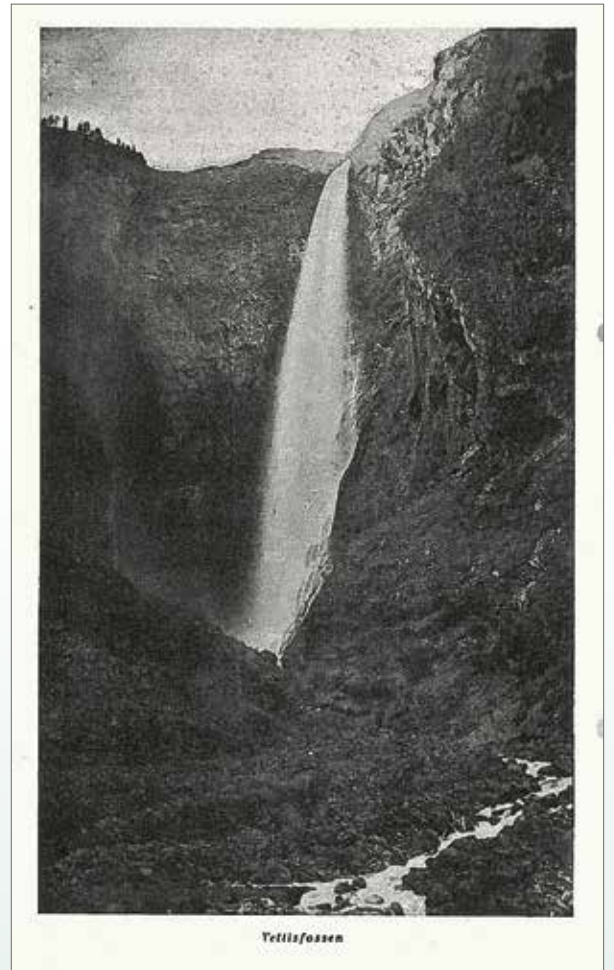
«Regjeringens forslag til mer penger til leting og utvinning, samt redusert CO₂-avgift er derfor flere steg i feil retning, mener Naturvernforbundet», står det å lese i Natur & miljø.

Faksimile: Natur & miljø 4-1999

100 år siden La Vettisfossen leve

■ Mange fosser var lagt i rør, og det var planer om å temme Vettisfossen i Sogn også. Det fikk Naturvernforbundet hindret. Vestlandske kretsforening startet en kronerulling og kjøpte fossen av Jørgen Vetti for 15 000 kroner. Den 8. februar 1924 ble den fredet ved kongelig resolusjon. Med et fritt fall på 275 meter er Vettisfossen Nord-Europas høyeste uregulerte fossefall.

Faksimile: Naturfredning i Norge, årsberetning 1923

Faksimile: Norsk Natur 2-1974

50 år siden Gledelig gjensyn

■ På grunn av omfattende jakt var de store flokkene med hvalross borte fra Svalbard på begynnelsen av 1900-tallet. Men i 1973 observerte skipper P. Stark på m/s «Fortuna» store mengder hvalross, opptil seksti på ett isflak. «Vi anslo samlingen til minst tre hundre, men sannsynligvis var det adskillig flere», skrev Stark i sin rapport, ifølge Norsk Natur.

Miljøquiz

1. Hva heter Norges klima- og miljøminister?
2. Naturvernforbundets nye nestleder Helene Ødven er direktør for Arboretet på Milde i Bergen. Hva er et arboret?
3. Årets klimatoppmøte holdes i Aserbajdsjan. Nevn tre land som grenser til Aserbajdsjan (det er til sammen fem).
4. Hva heter den nyansatte direktøren for Miljødirektoratet?
5. Hvor mye har Norge redusert sine klimagassutslipp fra 1990 til 2023?
6. Og hvor mye har vi mål om å redusere fra 1990 til 2030?
7. Den nye generalsekretæren i naturvernorganisasjonen Sabima er tidligere finansbyråd i Oslo. Hva heter han?
8. Hvor mange flaggermusarter finnes det i Norge?
9. Stoffet som skal fremstilles av mineralene som skal utvinnes i gruva ved Vevring i Førdefjorden, ble forbudt som tilsetningsstoff i mat i 2022. Hva heter stoffet?
10. Hva er Norges største nasjonalpark (unntatt Svalbard)?

Foto: Rune Sorås, artsdatabanken.no / CC BY-SA 4.0

SVAR: 1: Tore O. Sandvik, 2: En systematisert samling av trær og busker, 3: Russland, Georgia, Armenia, Tyrkia, Iran, 4: Hilde Singaas, 5: 9,2 prosent, 6: Minst 55 prosent, 7: Einar Wilhelmssen, 8: 11, 9: Titandioksid, 10: Hardangervidda, 3422 kvadratkilometer.

Den usynlige doktrinen

Hvorfor utarmer vi naturen og driver rovdrift på ressurser vi ikke kan greie oss uten? Ifølge forfatterne George Monbiot og Peter Hutchison ligger det en usynlig doktrine bak det hele.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Alt har en historie, og vi kan ikke forstå hvor vi er på vei uten å se på hvordan vi kom dit. Over hele verden er økosystemer presset til det ytterste, klimaet blir villere og arter utrykkes i et tempo verden ikke har sett maken til på millioner av år. Hvordan havnet vi her? Og finnes det en annen vei videre?

En ufravikelig naturlov

Det spørsmålet reiser Monbiot og Hutchison i sin nye bok *Den usynlige doktrinen*. Der får vi historien om hvordan nyliberal ideologi har banet vei for en kapitalisme som har utarmet verdens økosystemer. Og den har et så sterkt grep om vår tid at den nærmest oppfattes som en naturlov, ifølge de to.

«We live under an ideology that preys on every aspect of our lives: our education and our jobs; our healthcare and our lur leisure; our relationships and our mental wellbeing; the planet we inhabit – the very air we breathe. So pervasive has it become that, for most people, it has no name. It seems unavoidable, like a natural law» skriver Monbiot og Hutchison.

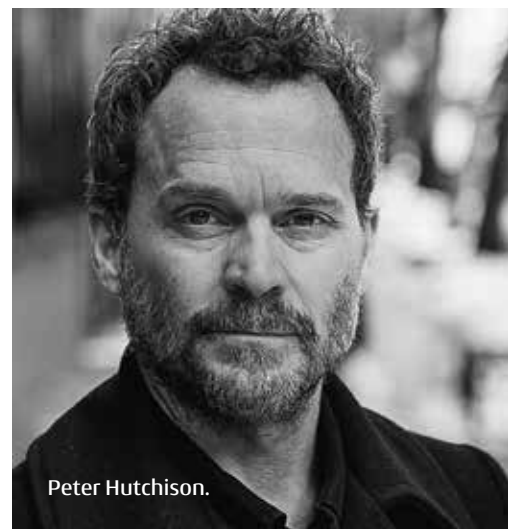
Forfattere og aktivister

Monbiot er en britisk journalist, forfatter og miljøaktivist. Han har skrevet en rekke bøker, og for mange er han kjent gjennom sine artikler i den britiske avisen *The Guardian*, hvor han har sin egen spalte. Hutchison er forfatter, aktivist og

George Monbiot.

Foto: Ted Conference

Peter Hutchison.

filmskaper. Han står blant annet bak filmer som «Requiem for the American Dream», «Devil put the coal in the ground» og «Healing from Hate».

I boken sin forteller de historien om hvordan ideen om konkurranse som grunnleggende egenskap hos mennesket fikk fotfeste. De trekker linjer tilbake til filosofer som John Locke, som blant annet forsvarte kolonisering av Amerika, og liberalisten Adam Smith, som tok til orde for å frigjøre markedet fra reguleringer. Begge deler viktige forutsetninger for kapitalismen som etter hvert vokste fram som det rådende økonomiske systemet på kloden.

George Monbiot og Peter Hutchison
The Invisible Doctrine
Allen Lane / Penguin Books 2024

Det startet på Madeira

Vi kan også lese om hvordan kapitalismens tidlige begynnelse kan spores tilbake til 1400-tallet og Portugals kolonisering av øya Madeira, hvor de bygde opp verdens største sukkerplantasje. Aldri før hadde sukker blitt produsert så effektivt og i så store mengder. Men det hadde en pris. For å raffinere én kilo sukker, trengtes det seksti kilo ved til å varme opp de store kjelene. Brenselet ble hentet i de gamle skogene på øya. Store områder ble ryddet, og skoger hugget ned, noe som førte til utryddelsen av en rekke arter, blant annet flere stedeagne bløtdyr. Etter hvert som produksjonen vokste, måtte slavearbeiderne gå stadig lenger for å finne ved. Med tiden ble det stadig vanskeligere, og etter noen tiår flatet produksjonen ut og fortjenesten begynte å falle. Til slutt var øya så utarmet at virksomheten kollapset.

Og hva gjorde sukkerprodusentene da? Vi finner svaret i boka:

«They did what capitalists everywhere would go on to do. They left. They took their operation to another recently discovered island further south, São Tomé, 190 miles off the west coast of central Africa. There the pattern that had been established om Madeira was repeated: Boom, Bust, Quit.»

Og da også São Tome var utarmet, flyttet de til neste øy – og deretter til neste.

«Boom, Bust, Quit' is what capitalism does. The ecological crisis it causes, the social crisis, the productivity crisis it causes are not perverse outcomes of the system. They are the system» skriver Monbiot og Hutchison.

Sosiale vippepunkter

De tar til orde for at nyliberalismen ikke er en naturlov som er uunngåelig eller uforanderlig, og at det finnes en annen vei videre. For å kunne finne den, trengs det opplysning. Ideologien og kreftene bak den må opp og frem i lyset. Her snakker de om sosiale vippepunkter, og at endring kan komme hvis en stor del av nok del av befolkningen begynner å tenke annerledes. De viser blant annet til kvinnefrigjøringen og homofiles rettigheter. Hvis fastgrodde holdninger og samfunnsstrukturer kunne bli endret så raskt, så kan det skje med troen på markedskreftene som en ufravikelig naturlov også.

«If we are to reach these social tipping points, our first task is to tear down the cloak of invisibility that shields both neoliberalism and the true nature of capitalism from public view. It is to reveal what has been hidden. It is to speak their names.» ■

En ode til nærnaturen

Et lite hus i skogen på Stord, omtrent akkurat der den nye motorveien Hordfast skal gå, bor Jan Rabben. Under koronapandemien brukte Rabben tida på å dokumentere nærnaturen rundt huset sitt. De aller fleste bildene er tatt mindre enn hundre meter fra huset i skogen.

Men er nærnatur på Stord interessant nok til å lage ei praktbok på 300 sider? Ja, når du har Rabbens fotoferdigheter og nysgjerrighet – og bor i skogen. Rabben skriver godt, og forklarer ofte hvordan han har gått frem for å få fanget de mest spektakulære bildene – som hoppende ekorn. Ønsker du deg en fototeknisk briljant bok som dokumenterer norsk nærnatur, er det vanskelig å finne bedre enn Rabbens pandemileveranse. ■

Jan Rabben
Fuglar og dyr rundt huset i skogen
Harpiks forlag 2023

Kan man egentlig elske et insekt?

Insekter, ja. Denne mangfoldige, tallrike og irriterende delen av dyreverdenen, som har det med å drukne seg selv i safta di på sommeren, og stikke deg så det klør. Hvorfor er de viktige, hva skjer med dem, og kan man egentlig elske et insekt?

Disse spørsmålene, og mange flere, stiller Erik Tunstad i sin gullforgylte bok, som han selv hevder fremstår som en blanding av romantisk komedie og splatterfilm. For selv hvor mye vi mennesker vet om hva insektene gjør for oss, er vi mest opptatt av å holde de unna oss – med alle midler.

Tunstad tar oss med på en fascinerende reise i insektenes verden – og i møtepunktet mellom insekt og menneske. Fra bladet i hagen din, til regnskogen på Borneo. Vi snakker tross alt om en artsgruppe som har overlevd masseutryddelser før, så minskningen av antall insekter nå for tiden er kanskje aller dårligst nytt for oss mennesker? ■

Erik Tunstad
Å elske et insekt
Humanist forlag 2024

Flyfoto fra Lindland ved Mandal, 2017 og 2023. Utbyggingen av E39 har gitt enorme sår i landskapet – og kun en nidel av den planlagte motorveien er utbygd.

Flyfoto: Norgebilder.no

Tut og kjør

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

OK, en liten disclaimer først. Eivind Trædal er tidligere ansatt i Naturvernforbundet, var kollega med de fleste av oss som nå lager Natur & miljø, og har fortsatt et prosjekt sammen med meg i Facebook-gruppa Togferie. Vi er altså fortsatt kolleger, på et vis – så omtalen må leses med det i bakhodet.

Det er heller ingen hemmelighet at vi er ganske enige når det gjelder samferdselspolitikk. Dagens politikk, med storsatsning på motorveier og fly etter en løs plan der den som roper høyest får mest, er en ineffektiv måte å løse samfunnets transportbehov på – og gir høye kostnader, masse naturnedbygging, stort energiforbruk og høye utslipp. Trædal argumenterer i boka for at Norge ikke egentlig har en samferdselspolitikk, at Nasjonal transportplan ikke fungerer som styringsdokument, og at fagområdet ikke tas på alvor av de styrende partiene – men heller brukes som en arena for å sende milde gaver hjem, for å sikre gjenvalg.

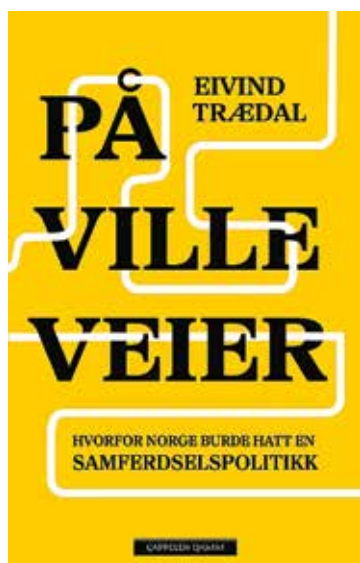
Samtidig som vi har mål om å kutte både energiforbruk, utslipp og arealnedbygging, baserer transportplanen seg på fremskrivninger av den utviklingen vi allerede har – resultatet av tidligere tiders feislåtte politikk. Trædal tar til orde for en tettere styring av politikken, så både målene om mobilitet og miljø oppnås. Han har et rikholdig antall eksempler fra inn- og utland – hvorfor gikk for eksempel reisetiden med bil opp da man utvidet en motorvei i København? Hvorfor skal

nye flyruter belønnes med offentlige tilskudd, mens nye togtilbud systematisk motarbeides? Og hvordan er egentlig transporttilbudet i «flyover country» – de områdene som ikke er nær en flyplass?

Innen samferdselsområdet, som ellers, har man fromme mål. Det snakkes om «utslippsfritt transportsystem», og man satser på elbiler, og litt på gange og sykkel i de større byene – men glemmer fly. Det finnes vedtatte mål om nullvekst i trafikken i de større byene, men likevel presses det gjennom nye motorveier som legger til rette for økt trafikk.

Trædal har vært lokalpolitiker i Oslo. Derfor er store deler av boka viet transportproblemer i byene våre. Men han viser også stor forståelse for utfordringene i samferdselspolitikken på mindre steder – kanskje fordi han kommer fra ett selv? Dette er absolutt ikke noe nidskrift mot alle biler, eller en enøyd skildring av et samfunn der alle kan klare seg med en lastesykkel.

Det trengs politisk styring, ikke «hjemmelene-fest», konkluderer Trædal. Har vi et mål om å redusere trafikken, må Statens Vegvesen og Nye Veier forholde seg til det. Skal vi redusere energiforbruket fra transport, kan ikke Avinor planlegge for økning i flytrafikken og belønne alle nye flyruter med tilskudd. Det handler om å stoppe den fragmenterte planleggingen, og innføre en helhetlig samferdselspolitikk – og Trædal argumenterer tankevekkende, konsistent og morsomt om dette. Jeg håper transportpolitikkerne på Stortinget tar seg tid til å lese boka – det bør du også gjøre. ■

Eivind Trædal
På ville veier: Hvorfor Norge burde hatt en samferdselspolitikk
Cappelen Damm 2024

Den beste turen er på den sikre siden.

NOEN GANGER er det beste jaktterrenget på den andre siden av jernbanen. Da gjelder det å finne fram kartet, for skal du over skinnegangen, kan du selvsagt ikke krysse hvor som helst. Let etter en bro, en undergang eller en planovergang. Det er kun på disse stedene det er trygt og lovlig å krysse.

I fjor ble en mann truffet av toget da han og turkameraten gikk i sporet. Det skjedde nord for Hjerkin, på jakt etter et fiskevann. Mannen ble kastet opp i luften og landet skadet i en skråning. En fisketur endte som et mareritt. Heldigvis gikk det bra med mannen. Vanligvis går det ikke bra i slike situasjoner.

Husk at toget kommer fort og stille. Det

kan bruke opp til tusen meter på å stoppe, og det kan ikke svinge unna. Husk at det også går tog som ikke står i rutetabellen.

Vi i Bane NOR jobber for at alle skal vite hvor og hvordan det er trygt å krysse jernbanen. Vært smart i sommer og et godt forbilde for store og små turkamerater. Ikke ta noen sjanser. God tur!

Foto: Sverre A. Stakkestad
Fra fuglereservatet på Herdla, Askøy

TAKK

for at du rydder i ditt nærmiljø.
Det hjelper!

Naturvernforbundet

ANNONSEN ER STØTTET AV

Grønt Punkt Norge

**NORGES
RÅFISKLAG**